

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)
« ____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Кваліфікаційна робота студентки групи ЗПОМ-22

ступеня вищої освіти магістр спеціальності 013 Початкова освіта

Барушевої Наталії Володимирівни

Керівник

канд. пед. наук, старший викладач кафедри початкової освіти

Манькута Аліна Олександрівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, *Барушева Наталія Володимирівна*, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

27.10.2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Зміст і структура поняття «пізнавальний інтерес» у психолого-педагогічній літературі	9
1.2. Педагогічний аспект формування пізнавальних інтересів у молодших школярів	12
1.3. Сутність і основні ознаки нетрадиційних форм навчання учнів в умовах Нової української школи	16
1.4. Особливості проведення уроків з використанням нетрадиційних форм навчання у початковій школі	24
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ	32
2.1. Аналіз досвіду використання нетрадиційних форм навчання у педагогічній практиці вчителів початкової школи	32
2.2. Виявлення рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів	42
2.3. Експериментальна програма формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання	51
2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи	61
Висновки до розділу 2	67
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогодні процес реалізації компетентісного підходу виходить на перший план порядку денного функціонування сучасної школи і основними цілями є формування інтелектуально розвиненої особистості з активною життєвою позицією, стійким інтересом до пізнання навколишнього світу, яка має високий рівень загальної культури, здатна до критичного мислення, вміє творчо підходити до вирішення життєвих та професійних завдань. Все це знаходить своє відображення в положеннях Законів України «Про освіту» (2017 р.) [53], «Про дошкільну освіту» (2017 р.) [50], «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) [54], Концепції Нової української школи [55], Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) [51], Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) та інших нормативно-правових актах [52].

Так, стрімкий розвиток освітнього процесу, обумовлений хвилею інноваційних перетворень у сучасному світі, забезпечили становлення нової особистості в системі освіти – творчої, обдарованої, мобільної та конкурентоспроможної, що, у свою чергу, вимагає активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи. Відомо, що успішність навчання у початковій школі безпосередньо пов'язана з розвитком в учнів пізнавального інтересу. При цьому формування цілеспрямованої пізнавальної діяльності починається саме у початковій школі, тому на сьогодні вкрай важливим завданням сучасного вчителя є вміння організувати освітній процес таким чином, щоб в учнів здійснювався розвиток цілеспрямованої пізнавальної діяльності, оскільки останнім часом педагогами помічено, що інтерес і бажання учнів вчитися з кожним роком зменшується. Дослідники це пов'язують із розсіюванням уваги багатьох учнів через запровадження дистанційного навчання в результаті розповсюдження пандемії COVID-19 та початком повномасштабної війни Росії проти України, у зв'язку із чим процес навчання сприймається молодшими школярами як нудний і дуже нецікавий.

Загальновідомим є той факт, що в початковій школі в учнів суттєво змінюються пріоритети цілей навчання. Так, чільне місце тепер посідають пізнавальна функція, культ діяльності, самостійність та нетрадиційне мислення, які сприяють розвитку інтелектуальної сфери дитини. У цьому контексті головна роль учителя полягає у забезпеченні учнів уроками, які б стимулювали активізацію їх пізнавальних інтересів та забезпечували їх розвиток.

Серед засобів формування всебічно розвиненої особистості особливу роль відіграє використання нетрадиційних форм навчання в освітньому процесі, які сприяють створенню умов для активної навчальної діяльності учнів початкової школи, забезпечують їх інтелектуальний розвиток, розвивають ініціативність та навчальну самостійність, здійснюють позитивний емоційний вплив на дітей, сприяють формуванню та розвитку пізнавального інтересу до навчання, сприяють розвитку партнерської взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу.

Проблематика дослідження особливості активізації навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку висвітлювалася в працях філософів та педагогів минулих століть: А. Дістерверга [15], І. Песталоцці [8], Ж.-Ж. Руссо [16], Сократа [81] та ін., а також такими видатними науковцями, А. Макаренком [21], В. Сухомлинським [62].

Різноманітні аспекти проблеми розвитку пізнавального інтересу школярів були висвітлені в працях психологів Л. Виготського [14], Г. Костюка [74], А. Алексюка [2]; педагогів А. Макаренка [21], В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін [3].

Дослідженням питань нетрадиційних форм навчання в школі займалися такі науковці як С. Кульневич [41], Ю. Мальований [63], Н. Мойсеюк [18], Л. Опеньок [41], О. Савчина [64], Т. Сидоренко [70], В. Чайка та ін [60].

Практична та соціальна значення проблеми формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів у поєднанні з постійним зростанням інноваційних технологій та використанням нетрадиційних форм навчання в освітньому процесі, та недостатньою розробленістю питання особливостей їх

використання з метою формування пізнавальних інтересів учнів початкової ланки в умовах реалізації Концепції Нової української школи спонукало нас обрати тему магістерського дослідження: **«Формування пізнавальних інтересів у молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність програми формування пізнавальних інтересів у молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

1) дослідити зміст і структуру поняття «пізнавальний інтерес» у психолого-педагогічній літературі та визначити педагогічний аспект формування пізнавальних інтересів у молодших школярів;

2) провести аналіз сутності та основних ознак нетрадиційних форм навчання учнів в умовах Нової української школи;

3) схарактеризувати особливості проведення уроків з використанням нетрадиційних форм навчання у початковій школі;

4) проаналізувати досвід використання нетрадиційних форм навчання у педагогічній практиці вчителів початкової школи;

5) виявити рівень сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів;

6) розробити, апробувати та експериментально перевірити ефективність програми формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання.

Об'єкт дослідження: пізнавальний інтерес молодших школярів.

Предмет дослідження: нетрадиційні форми навчання.

Гіпотеза дослідження. В основу експериментального дослідження покладено припущення про те, що за умов використання нетрадиційних форм навчання рівень формування пізнавальних інтересів молодших школярів буде ефективнішим.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети й завдань дослідження, його об'єкта та предмета, зокрема: *теоретичні*: аналіз наукової літератури з педагогіки, психології, методики початкової освіти; синтез, порівняння, індукція, дедукція, аналогія при розгляді ключових понять дослідження; *емпіричні*: спостереження, анкетування, опитування, ранжування, бесіда, педагогічний експеримент щодо з'ясування рівнів розвитку пізнавальних інтересів у молодших школярів; *статистичні*: середнє значення; порівняння кількісних результатів дослідження для підтвердження ефективності проведеного експерименту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблена й апробована програма формування пізнавальних інтересів у молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання може використовуватися у майбутній професійній діяльності автора з метою підвищення рівня пізнавальних інтересів молодших школярів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом:

1. Публікації статті: Барушева Н.В. Особливості формування пізнавальних інтересів молодших школярів // IV Всеукраїнська студентська конференція «Формування сучасної науки: методика та практика» (20 жовтня 2023 р., м. Київ). Вінниця: Видавництво «Молодіжна наукова ліга», 2023. С. 195-196. <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/issue/view/ukr-20.10.2023>

2. Учасі у Всеукраїнській онлайн-конференції з міжнародною участю «Стратегія та практика організації освітнього процесу в умовах невизначеності: нові виклики та перспективи реалізації» (м. Чернігів, 30 травня 2023 р.). <https://www.youtube.com/watch?v=P8O32FfNYgE>

3. Публікації статті: Барушева Н.В. Нетрадиційні форми навчання як засіб формування пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах реалізації Концепції Нової української школи // Збірка наукових праць «Актуальні питання теорії і практики початкового навчання» Криворізького державного

педагогічного університету. 2023. С. 13-17. [Збірник наукових праць студентів — КДПУ](#)

Експериментальна база дослідження: В експериментальному дослідженні брали участь 32 учні молодшого шкільного віку, які навчаються у 3-А та 3-Б класах Комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа №73» Дніпровської міської ради І-ІІІ ступенів (м. Дніпро, вул. Гетьмана Петра Дорошенка, буд. 5).

Період проведення дослідження: листопад 2022 р. – грудень 2022 р.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (81 найменування), 24 рисунки, 6 таблиць, 12 додатків.

Повний обсяг кваліфікаційної роботи складає –119 сторінок, з яких основний зміст – 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Зміст і структура поняття «пізнавальний інтерес» у психолого-педагогічній літературі

Пізнавальний інтерес є однією з соціально значущих якостей особистості школяра, формування здійснюється в процесі навчальної діяльності. В умовах реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) необхідність розвитку пізнавального інтересу в учнів початкової школи є безумовною [55]. Водночас актуалізується дискусійне серед науковців та педагогів-практиків питання про те, яким саме чином стає можливим забезпечення найбільшого його розвитку. У цьому контексті доцільно теоретично обґрунтувати поняття «пізнавальний інтерес».

При дослідженні поняття «пізнавальний інтерес» спершу необхідно звернутися до аналізу базового поняття – «інтерес».

У широкому розумінні «інтерес» є такою формою прояву пізнавальних потреб, що забезпечує спрямованість особистості в усвідомлення цілей своєї діяльності, цим сприяючи ознайомленню з новими фактами, орієнтуванні, і навіть повного і глибокого відбитка дійсності [28, с. 79].

На думку Т. Олесюк інтерес – це один з найголовніших стимулів (мотивів) людини до набуття нових знань, нового досвіду, що сприяє розширенню кругозору. Якщо людина має інтерес до пізнання, то засвоєння знань є ґрунтовним, міцним і, навпаки, якщо інтерес відсутній, то засвоєння навчального матеріалу відбувається важко, нерідко формально (він швидко забувається і його неможливо використовувати у життєвих ситуаціях) [48, с. 267].

В Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка, під поняттям «інтерес у навчанні» пропонується розуміти «активне пізнавальне ставлення учнів до навчання і праці, його виховання та методичне використання» [69, с. 147].

Однією з головних мотивів навчальної діяльності є пізнавальний інтерес, формування якого є засобом забезпечення успішного засвоєння навчального матеріалу та безпосередньо самою метою навчання. Успішність у навчанні багато в чому визначається засвоєнням нових видів пізнавальної діяльності, серед яких ключову роль відіграє мотиваційний [27, с. 94].

Вітчизняний педагог В. Ягупов так пропонує розуміти аналізовану нами педагогічну категорію: «Інтерес – це складне особистісне утворення, що є різноманітним процесом мотиваційної сфери» [77, с. 138].

У розумінні Т. Філімонової, інтерес – це сильний спонукач активності особистості, під впливом якого всі психічні процеси протікають особливо інтенсивно і напружено, а діяльність стає цікавою і продуктивною [71, с. 125].

Важливою особливістю пізнавального інтересу є те, що в центрі знаходиться таке пізнавальне завдання, яке вимагає від учня активної творчої діяльності – так характеризує пізнавальний інтерес О. Стебна [61, с. 45].

Сьогодні під пізнавальним інтересом переважно розуміють «різні стани людини, об'єднані позитивною спрямованістю до її діяльності: захоплення, схильності, цікавості» [58, с. 27].

Відтак, узагальнюючи різні наукові підходи до розуміння сутності поняття «пізнавальний інтерес», можна стверджувати про те, що пізнавальний інтерес є внутрішнім станом особистості людини, що підштовхує її до дослідження та пізнання нових знань, фактів, явищ та/або ідей.

Будучи складним психологічним явищем, пізнавальний інтерес має свою власну структуру, яка представлена на рис. 1.1.

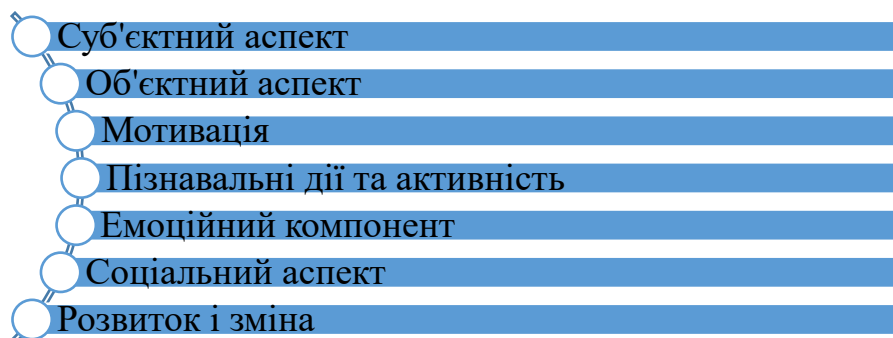

Рис. 1.1. Структура пізнавального інтересу особистості

Розглянемо більш детально структурні компоненти представленої на рис.

1.1 структури пізнавального інтересу особистості.

1. Суб'єктний аспект – являє собою особистий бажаний інтерес особи до пізнання та передбачає, що людина сама визначає, що її цікавить і які питання або теми вона бажає досліджувати. Цей структурний компонент має дуже індивідуалізований характер та визначається особистими цілями, потребами і вподобаннями.

2. Об'єктивний аспект – це те, що є об'єктом інтересу, тобто предмет дослідження або тема. Цей структурний компонент може бути пов'язаним з різними сферами знань (наука, мистецтво, спорт, природа, інші культури, технології тощо).

3. Мотивація – полягає у тому, що інтерес, як правило, активно супроводжується мотивацією до певної дії. Це означає, що особа, яка цікавиться певною темою, має бажання досліджувати, вчитися, долати труднощі та суттєво поглиблювати свої знання.

4. Пізнавальні дії і активність – інтерес вимагає активної участі особи у процесі пізнання, що може охоплювати читання, дослідження, вивчення, практику, дискусії, розв'язання завдань та інші дії, спрямовані на здобуття нових знань.

5. Емоційний компонент – інтерес часто супроводжується емоціями, такими як радість, захоплення, цікавість, задоволення від процесу дослідження. Емоційний компонент інтересу може бути дуже важливим для підтримки мотивації.

6. Соціальний аспект – інтерес може бути спільним для групи людей, і він може створювати можливості для спільного навчання, співпраці та обміну досвідом. Соціальний аспект інтересу може сприяти створенню спільнот інтересів.

7. Розвиток і зміна – інтереси людини можуть змінюватися з часом під впливом досвіду, навколишнього середовища та особистісного розвитку, у

зв'язку із чим інтерес є динамічною структурою, яка може розвиватися і змінюватися протягом життя [48, с. 268].

Варто зазначити, що структура пізнавального інтересу забезпечує краще розуміння того, яким чином відбувається формування та розвиток у людей інтересу до отримання нових знань, і як його можна підтримувати та сприяти подальшому навчанню й розвитку.

Таким чином, узагальнивши різні наукові підходи до розуміння сутності поняття «пізнавальний інтерес», можна сформулювати таку дефініцію цієї педагогічної категорії: «пізнавальний інтерес» є особливим видом інтересу у навчанні та до самого процесу пізнання, під час якого відбувається опановування змістом навчальних предметів і необхідними знаннями, вміннями та навичками, з метою отримання здобувачем освіти.

Пізнавальний інтерес має свою структуру, налічуючи сім структурних компонентів (суб'єктивний, об'єктивний, соціальний аспекти, мотивацію, розвиток та зміну, емоційний компонент, пізнавальні дії та активність) та позитивно впливає на перебіг таких психічних процесів, як мислення, уява, пам'ять, увага (вони набувають особливої активності та спрямованості), а також спрямований на отримання результату, реалізацію поставлених цілей, подолання труднощів та з вольовою напругою й зусиллями.

1.2. Педагогічний аспект формування пізнавальних інтересів у молодших школярів

На сьогодні одним із важливих мотивів навчальної діяльності учнів початкової школи виступає пізнавальний інтерес. Під його впливом навчальна робота відбувається ефективно навіть у тих учнів, які мають певні труднощі у навчанні. Так, пізнавальний інтерес, виступаючи мотивом навчання, спонукає учня до здійснення навчальної діяльності. Це зумовлено тим, що у тому випадку, якщо в учня наявний пізнавальний інтерес, то процес опанування знаннями набуває активного, творчого характеру, що у свою чергу, здійснює вплив на зміцнення в дитини інтересу до навчання та пізнання.

Враховуючи загальне позитивне ставлення молодшого школяра до навчання, до здійснення навчальної діяльності, до осіб і об'єктів пізнання, сама навчальна діяльність учнів початкової школи, яка організується та проводиться вчителем, завершує формування пізнавального інтересу. З метою пробудження та розвитку інтересу означену діяльність доцільно організовувати особливим чином [31, с. 124].

Розглядаючи особливості формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи з позиції компетентнісного підходу та реалізації Концепції Нової української школи (2016 р.), можна констатувати, що формування пізнавальних інтересів полягає у формуванні в учня початкової школи допитливості, власних прагнень здійснювати пошук та пропонувати нові ідеї, самостійно та/або в групі учнів здійснювати спостереження та проводити дослідження, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження [55].

У цьому контексті наявність в учня мотивів є недостатньою, якщо в нього відсутні вміння ставити цілі на окремих етапах своєї навчальної роботи, тобто формулювати усвідомлюваний образ передбаченого результату, на досягнення якого повинна бути спрямована діяльність молодшого школяра [42].

Е. Печерська зазначає, що існує два основних шляхи формування в учнів позитивного, стійкого та дієвого пізнавального інтересу [44, с. 63]:

- по-перше, забезпечити розуміння учнями значення матеріалу, що вивчається;
- по-друге, залучення молодших школярів до активної творчої діяльності, під час якої вони мають змогу виконувати цікаві, потужні, різноманітні за змістом/формою завдання, що спонукають їх до формування самостійних, активних міркувань та умовиводів.

На рис. 1.2 представлено фактори, які впливають на процес формування пізнавального інтересу молодшого школяра до навчального предмета у школі.

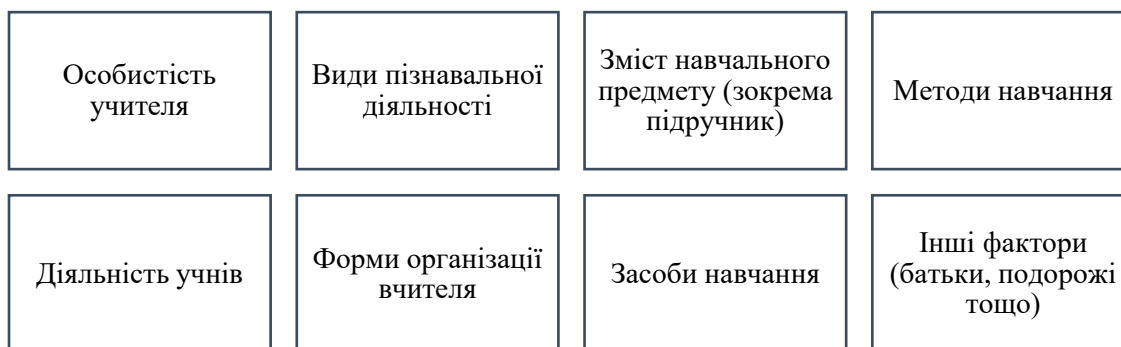

Рис. 1.2. Фактори впливу на формування пізнавальних інтересів в учнів початкової школи

Головна роль належить саме поєднанню всіх видів діяльності, враховуючи при цьому рівень пізнавальної самостійності учня, який поступово ускладнюється.

Основними показниками пізнавального інтересу в учня початкової школи можна назвати такі:

- цікавість;
- самостійність;
- ініціативність;
- вольові якості (завзятість, наполегливість, вміння доводити розпочате до кінця, опір відволікаючим впливам, енергійність);
- цілеспрямованість;
- творчість [39].

Спираючись на досвід минулого, вивчення сучасних досліджень у сфері педагогіки та вікової психології, а також враховуючи провідну педагогічну практику сучасності, можна визначити низку ключових умов, дотримання яких дає змогу сформуванню, розвитку та зміцненню пізнавального інтересу молодших школярів.

1. Перша умова – *«Колосальна опора на активну інтелектуальну діяльність учнів»*. На думку української дослідниці Б. Качур, в основу розвитку пізнавальних сил молодшого школяра та його навчальних можливостей,

покладено ситуації вирішення завдань пізнавальної спрямованості, пошукові завдання, здогадки, роздуми та міркування, розумову напругу, суперечливий характер суджень, зіткнення різних позицій, в яких учню спочатку необхідно розібратися самостійно, прийняти власне рішення, а вже потім можливо долучитися до певної думки [28, с. 79].

2. Друга умова – *«Розвиток пізнавальних інтересів та особистості у цілому»*. Сутність цієї умови полягає у тому, щоб вести навчальний процес у відповідності до оптимального рівня розвитку учнів початкової школи. Шлях узагальнень, віднайдення закономірностей, яким підкоряються видимі явища та процеси, – це шлях, який у висвітленні безлічі запитів і розділів науки сприяє вищому рівню навчання та засвоєння, спираючись на максимальний рівень розвитку молодшого школяра. На думку вітчизняних педагогів В. Желанової та В. Теплинської, саме ця умова і забезпечує зміцнення та поглиблення пізнавального інтересу на основі того, що навчання систематично та оптимально удосконалює діяльність пізнання дитини, її способів та умінь [23, с. 9].

3. Третя умова – *«Позитивна емоційна навчальна атмосфера, позитивний емоційний тонус»* - є однією з найважливіших педагогічних умов у процесі формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Це зумовлено тим, що сприятлива емоційна навчальна атмосфера пов'язана з двома основними джерелами розвитку учнів початкової школи – з діяльністю та спілкуванням, які народжують багатозначні стосунки та створюють тон особистого настрою учня [17; 14].

Зазначені джерела не є ізольованими один від одного, будучи взаємопов'язаними в рамках освітнього процесу, при цьому стимулі мають різний характер, так само, як і їх вплив на пізнавальну активність дитини та інтерес до знань.

Варто зазначити, що сприятлива навчальна атмосфера приносить учню бажання бути розумнішим, кращим і кмітливішим. Бажання цього учня вийти за межі того, що вже досягнуто, стверджує його самооцінку, приносить йому, у разі успіху, глибоке задоволення, гарний настрій, у якому він працює швидше та

продуктивніше. Тобто забезпечення сприятливої емоційної атмосфери під час пізнавальної діяльності молодших школярів є найважливішою умовою формування його пізнавального інтересу та розвитку особистості учня у цілому, оскільки втілює в собі поєднання всього комплексу функцій навчання (розвивальної, виховної та освітньої), а також надає безпосередній та опосередкований вплив на пізнавальний інтерес молодшого школяра.

4. Четверта умова – *«Забезпечення сприятливого спілкування у процесі пізнавальної діяльності»*, що полягає у налагодженні відносин за схемами «учень-педагог», «учень – батьки», «учень – колектив». Тут важливим є врахування певних індивідуальних особливостей здобувачів освіти, переживання ними моментів успіху та/або невдач, їхніх інтересів та бажань тощо [23, с. 9].

Таким чином, з позиції педагогічного аспекту ефективне формування пізнавальних інтересів в учнів початкової школи залежить від чотирьох ключових умов: 1) наявність колосальної опори на активну розумову діяльність учнів початкової школи; 2) розвиток пізнавальних інтересів та особистості у цілому; 3) наявність позитивної емоційної навчальної атмосфери, створення позитивного емоційного тону; 4) забезпечення сприятливого спілкування у процесі пізнавальної діяльності.

1.3. Сутність і основні ознаки нетрадиційних форм навчання учнів в умовах Нової української школи

У сучасній сфері освіти урок прийнято вважати ключовою формою організації навчання, що полягає у відвідуванні вчителем занять із конкретно визначеною групою учнів одного віку у постійному складі протягом певного періоду часу та відповідно до обраної й затвердженої закладом освіти освітньої програми [9].

В сучасних умовах практичної реалізації Концепції НУШ, відповідно до якої освітній процес слід будувати на основі компетентнісного підходу, передбачається, що серед завдань сучасної школи пріоритет віддається

формуванню активної, інтелектуально-розвиненої особистості із творчим та критичним мисленням, здатної ефективно застосовувати інноваційні технології та пропонувати нестандартні варіанти вирішення життєвих ситуацій [55]. Не виключенням у даному контексті є й навчання. У зв'язку із цим суттєвий внесок у формування особистості учнів «покоління Альфа» є використання в освітньому процесі нетрадиційних форм організації навчання, спрямованістю яких є забезпечення емоційного впливу на дітей молодшого шкільного віку та їхнього інтелектуального розвитку, підтримка пізнавальної активності, спонукання до ініціативності та творчого мислення, формування навичок активної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу [33, с. 705].

Аналіз сучасної психолого-педагогічної та дидактико-методичної літератури свідчить про те, що проблематика сутності, змісту та особливостей використання нетрадиційних форм навчання у початковій школі є предметом дискусій багатьох науковців та педагогів-практиків, дидактів та методистів, серед яких можна відзначити О. Коханко [27], Л. Лухтай [32], А. Макаренко [33], І. Подласого [44], Е. Печерську [80], К. Пономарьову [46], О.Я.Савченко [58], В. Сухомлинського [58], Л. Телецьку [74], В. Топіху [72], О. Чабайовську [72], В. Щеньова [77], Р. Шияна та інші [66].

Сьогодні у джерелах наукової та довідкової літератури зустрічаються різні поняття, які ототожнюють з поняттям «нетрадиційне навчання» (англ. *non-standard learning*): «нестандартне навчання», «нетрадиційна форма навчання», «нестандартний урок», «нестандартне заняття» та ін.

Так, на думку І. Подласого, під нестандартним (нетрадиційним) навчанням слід розуміти імпровізований навчальний урок із нестандартною структурою [41].

Е. Печерська вважає, що нестандартний урок є викладенням певного навчального матеріалу у незвичайній формі, що пов'язана з виникненням у здобувачів освіти численних асоціацій, різних емоційних станів, що, у свою чергу, сприяє створенню позитивної мотивації до навчальної діяльності [44, с. 64].

Вітчизняна методист у сфері початкового навчання й авторка Типової освітньої програми для Нової української школи Олександра Яківна Савченко пропонує розглядати під поняттям «нетрадиційна форма навчання» різновид уроків, специфічні особливості яких обумовлюються провідним способом організації навчальної діяльності молодших школярів [57, с. 215].

За Л. Лухтай та А. Цимбалару, нестандартний урок є таким різновидом організації освітнього процесу, який виходить за визначені дидактикою межі встановлених вимог до урочної форми навчання [38, с. 61].

Сьогодні відомо, що використання нетрадиційних форм навчання у початковій школі є однією з новацій у сфері освіти, яка здатна зробити процес навчання цікавішим, ефективнішим та забезпечує залучення всіх учнів у навчальну діяльність на уроці.

Проведений аналіз педагогічної теорії та практики дає змогу виокремити декілька десятків нетрадиційних форм навчання, які можна класифікувати за різними критеріями. На рис. 1.3 представлена класифікація нетрадиційних форм навчання за методами та формами їх проведення.

На думку І. Весельської, нетрадиційні форми навчання доцільно розподіляти на чотири групи [15, с. 75-78]:

1) Група I – «Уроки, що відображають сучасні суспільні тенденції» - представлена уроками, побудованими на основі ініціативи учнів (наприклад, урок-суспільний огляд знань, урок-диспут, урок з використанням комп'ютерної техніки тощо).

2) Група II – «Уроки з використанням ігрових ситуацій» – представлена: уроками-рольовими іграми, уроками-прес-конференціями, уроками-змаганнями, уроками-КВК, уроками-подорожами, уроками-аукціонами, уроками з використанням дидактичних ігор, уроками-театралізованими виставами тощо.

3) Група III – «Уроки творчості» – включає: урок-твір, урок-випуск «живої газети», урок-експериментування, урок-ермітаж, урок-огляд самодіяльної виставки тощо.

4) Група IV – «Традиційні уроки з новими аспектами» – включає: уроки-лекції, уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-екскурсії, уроки-заліки, уроки-консультації тощо.

Рис. 1.3. Класифікація нетрадиційних форм навчання за методами та формами їх проведення

Вітчизні педагоги К. Пономарьова та О.Я. Савченко зазначають, що у початковій школі можуть використовуватися такі нетрадиційні форми навчання, як-то:

1. Ігрові методики – передбачається, що впровадження навчальних ігор/вправ та ігрових елементів в освітній процес може зробити навчання більш цікавим та інтерактивним. Наприклад, створення навчальних настільних ігор, ігор на свіжому повітрі, навчальних додатків, вправ на *LearningApp*, комп'ютерних ігор тощо.

2. Інтерактивні уроки – полягає у використанні інтерактивних дошок, планшетів та інших сучасних інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) з метою створення більш динамічних уроків. Наприклад, використання інтерактивної онлайн-дошки *Miro*, створення презентацій учнями тощо. Використання інтерактивних дошок, планшетів та інших сучасних технологій для створення більш динамічних уроків. Учні можуть брати активну участь в уроці, ставити питання та робити презентації.

3. Проектне навчання – передбачає можливість залучення учнів початкових класів до навчальних, творчих проектів, які дають змогу дітям долучитися до вирішення реальних проблем та завдань, брати участь у розробці творчих проектів та розвивати пізнавально-пошукову компетентність.

4. Колаборативне навчання – передбачає заохочення співпраці між учнями, під час якої вони активно працюють у групах з метою вирішення завдань, обміну знаннями та навчання один в одного.

5. Навчання через дослідження – сприяє стимулюванню молодших школярів до дослідження та відкриття нових знань шляхом постановки питань та обговорення їх із класом.

6. Навчання на свіжому повітрі – полягає у тому, що вчитель може організувати та проводити уроки на відкритому повітрі, використовуючи навколишню природу для навчання. Наприклад, уроки в природних парках, ботанічному саду, зоопарку тощо.

7. Автономне навчання – передбачає підтримку педагогом розвитку навичок самостійного навчання та дослідницької активності серед учнів задля надання їм можливості навчатися не лише на уроках, але й у позаурочний час [58, с. 28; 46].

У дидактичному аспекті використання нетрадиційних форм навчання сприяє досягненню різних педагогічних, психологічних та методичних цілей, які умовно можна визначити таким чином:

- 1) забезпечення здійснення контролю знань, умінь та навичок учнів з певної вивченої теми;
- 2) створення ділової, робочої атмосфери, серйозного ставлення молодших школярів до уроку;
- 3) максимальне залучення всього учнівського колективу до навчальної діяльності під час нетрадиційного уроку та мінімізація участі вчителя.

Проте у цьому контексті важливим аспектом є й педагогічна майстерність учителя, оскільки ефективність освітнього процесу безпосередньо залежить від уміння педагога забезпечити правильну організацію уроку та грамотно підібрати ту чи іншу форму нетрадиційного навчання, враховуючи при цьому вікові особливості молодших школярів, їхні інтереси та вподобання, а також ігрову основу та оригінальний підхід до проведення нетрадиційного уроку [70; 81, с. 40,95]. Наприклад, під час вивчення теми «Київ – столиця України» можна провести урок-віртуальну екскурсію визначними історичними пам'ятками величного міста, познайомити учнів з легендами та історичними цікавинками, про які нечасто розповідають батьки та про які не пишуть підручники.

Важливо, щоб учитель пропонував учням під час нетрадиційного уроку такі завдання та вправи, які б допомагали їм жити в атмосфері творчого та пізнавального пошуку. Наприклад, на уроках з української мови можна запропонувати учням такі завдання, як: «Створи рекламний текст у газету», «Підготуй цікавий підпис до світлини», «Придумай смішний мем» тощо.

Вивчення шкільної практики свідчить про те, що найбільший ефект від використання нетрадиційних уроків можна отримати під час їх організації та проведення у класних колективах, де навчаються учні з нестійкою увагою та незначним інтересом до навчального предмета. Наприклад, у початковій школі учні не дуже люблять вивчати українську мову та читання, тому доцільно впроваджувати нетрадиційні форми навчання саме на таких уроках.

Попри те, що нетрадиційні форми навчання можна застосовувати під час уроку, як повністю організовуючи та проводячи нетрадиційний урок, так і фрагментарно (нетрадиційними можуть бути організаційний момент, основна частина уроку, фізкультхвилинка тощо), методист К. Пономарьова зазначає, що більш доцільно здійснювати це переважно на етапах узагальнення та/або закріплення знань, умінь та навичок, оскільки ці етапи дають змогу учням практично застосовувати навчальні досягнення у нестандартних ситуаціях [46, с. 14].

Виступаючи системним явищем, нетрадиційні форми навчання характеризуються певною структурою та ознаками.

На рис. 1.4 представлені ключові ознаки нетрадиційних форм організації навчання у початковій школі.

Аналіз дидактичної та навчально-методичної літератури (О. Березюк, В. Бондар, О. Власенко, О. Коханко, О. Савченко та ін.) дає підстави стверджувати про те, що нетрадиційні форми навчання є уроками, тобто основною організаційною формою навчально-виховної діяльності педагога у школі, але зі специфічними особливостями [69, с. 340].

Враховуючи це, можна визначити характерні риси нетрадиційних форм навчання:

- є частиною освітнього процесу;
- спрямовані на вирішення навчально-виховних завдань;
- передбачені розкладом та чітко регламентуються у часі та обсязі навчального матеріалу;
- являють собою гнучку форму організації навчання, що забезпечує можливість педагогу використовувати широку варіацію методів, технік та прийомів, а також організовувати фронтальні, групові та індивідуальні види навчальної діяльності учнів;
- забезпечують можливість спільної діяльності вчителя та школярів; б) сприяє згуртуванню учнівського колективу;

– забезпечують можливість формування пізнавальних якостей особистості (активності, ініціативності, самостійності, пізнавальних інтересів) та інтелектуальному розвитку учнів [3; 9; 27; 13; 14].

Рис. 1.4. Ознаки нетрадиційних форм навчання у початковій школі

Таким чином, нетрадиційні форми навчання є однією з форм організації навчально-виховного процесу у початковій школі, побудованої на основі творчого підходу, що, з одного боку, органічно поєднує в собі ігрову та навчальну діяльність учнів, а з іншого боку, виступає ефективним засобом підвищення пізнавального інтересу молодших школярів до навчального предмета.

Встановлено, що використання нетрадиційних форм навчання сприяє: 1) раціональному використанню навчального часу на уроці; 2) підвищенню

продуктивності роботи школярів; 3) розширенню функцій учителя; 4) урізноманітненню форм педагогічної роботи з учнями; 5) вихованню творчого мислення школярів; 6) повнішому врахуванню особливостей навчального матеріалу; 7) розробці технологій застосування нових освітніх форм; 8) забезпеченню можливості самостійного пошуку учнями засобів та способів розв'язання завдань, які безпосередньо пов'язані з реальними навчальними та життєвими ситуаціями; 9) розвитку комунікативної, соціальної та пізнавальної компетентностей та формуванню в учнів відповідних знань, умінь та навичок; тощо.

1.4. Особливості проведення уроків з використанням нетрадиційних форм навчання у початковій школі

В умовах активного запровадження інноваційних технологій в освітній процес сучасні педагоги нерідко шукають дієві засоби «оживлення» уроків, прагнучі наповнити їх різними формами пояснень, наочністю, зворотним зв'язком. У цьому контексті актуалізується звернення вчителів до нетрадиційних форм навчання у початковій школі, що передбачають використання широкої варіативності технік, прийомів та методів навчальної діяльності, нестандартних, оригінальних прийомів, які здатні активізувати всіх учнів, підвищити інтерес до навчання і разом з тим які б забезпечували швидкість запам'ятовування, розуміння та засвоєння навчального матеріалу з урахуванням віку та здібностей школярів.

Кожна нетрадиційна форма організації навчання має свої особливості та структуру. На рис. 1.5 представлена структура (алгоритмічна послідовність) процесу підготовки та проведення уроку в будь-якій нетрадиційній формі.

Рис. 1.5. Алгоритм (структура) процесу підготовки та проведення нетрадиційних форм навчання у початковій школі

Розглянемо кожен із наведених на рис. 1.5 структурних компонентів процесу підготовки та проведення нетрадиційних уроків більш детально.

1. *Задум* – це найскладніший та найбільш відповідальний з етапів, який має в собі низку складових компонентів, представлених на рис. 1.5.

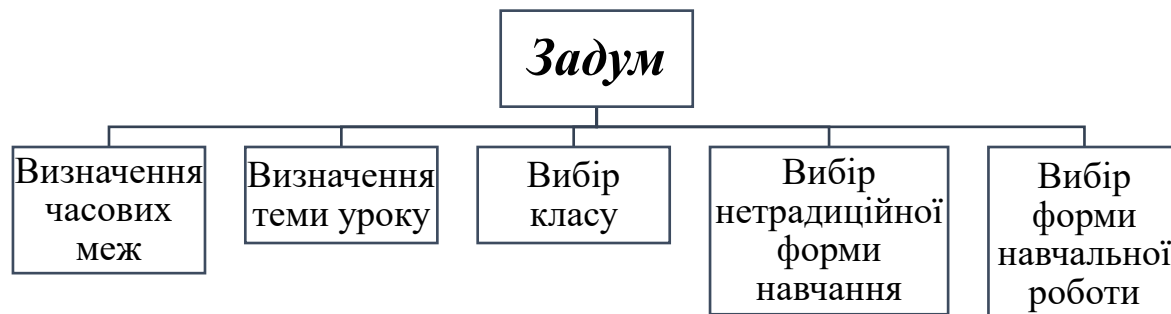

Рис. 1.5. Структурні компоненти задуму нетрадиційного уроку в початковій школі

1.1. *Визначення часових меж* – є першим компонентом задуму, який може забирати багато часу (у середньому від 2-х тижнів до 1-го місяця). Зокрема, підготовка окремих видів нетрадиційних форм навчання (урок-семінар, урок-консультація, лекція-парадокс, урок-«захист оцінки» тощо) може скласти декілька днів, а розробка якісної сюжетно-рольової гри або інтегрованого уроку може зайняти до одного календарного місяця.

Л. Лисенко зазначає, що у тому випадку, коли метою нетрадиційного уроку є перевірка знань та умінь учнів у вирішенні завдань з пройденої теми, то головні зусилля педагога повинні бути спрямовані на підбір відповідних завдань та вправ, що не займає багато часу. Проте якщо мета уроку полягає у розширенні уявлень школярів з вивченої теми, продемонструвати зв'язок математики або української мови з різними сферами людських знань, то багато часу буде використано на пошук та аналіз необхідних навчальних матеріалів, зокрема, на обробку додаткової літератури (довідкової, енциклопедичної тощо) [32].

1.2. *Визначення теми уроку* – компонент, який не обмежує педагога у своєму виборі: це може бути ознайомлення з новою навчальною темою; проведення нетрадиційного «оглядового» уроку на «проміжну» (другорядну за

значенням) тему; урок, спрямований на узагальнення та/або систематизацію знань; практичне застосування знань та умінь; урок на перевірку та корекцію знань та умінь; або урок на одну з ключових тем навчального курсу (наприклад, «Я і моя сім'я. Що таке сімейний добробут?»). Проте, як зазначає О. Піхур, недоцільним є витрачання значної кількості ресурсів (часових, особистих) на підготовку нетрадиційного уроку на тему, яка носить прикладний характер, проте не має особливого практичного значення та не відіграє великої ролі у вивченні навчального предмета (наприклад, «Як відчувати себе дослідником?») [45, с. 108].

1.3. *Визначення типу уроку.* Практичне використання нетрадиційних форм навчання на уроках з учнями початкової школи є можливим під час проведення всіх типів уроків. Наприклад, урок закріплення та вдосконалення знань доцільно провести у формі змагання або гри (наприклад, «Брейн-Ринг»); урок-контроль знань – як урок-захист оцінки або залік-практикум, а підсумковий по темі урок – як «аукціон знань», урок-подорож або інтегрований урок.

1.4. *Вибір нетрадиційної форми навчання* – компонент, який безпосередньо залежить від сукупності факторів, ключовими з яких є такі: 1) специфіка навчального предмета та класу; 2) характеристика теми (навчального матеріалу); 3) вікові та індивідуальні особливості учнів.

На практиці педагогу доцільно діяти у такій послідовності:

- 1) спочатку визначитися із темою та типом уроку;
- 2) обрати клас, у якому буде проводитися нетрадиційний урок;
- 3) спираючись на вищенаведені фактори, обрати конкретну нетрадиційну форму навчання.

1.5. *Вибір форми навчальної роботи на уроці* – передбачає врахування двох ключових детермінант:

- по-перше, особливостей та педагогічних і методичних можливостей (переваг) обраної форми уроку;

– по-друге, характеристики учнівського колективу (зокрема, які форми навчальної роботи – індивідуальна, колективна, фронтальна – і як часто застосовувались у певному класі).

Варто наголосити на тому, що у переважній більшості нетрадиційних уроків доцільним є використання колективних форм роботи (групової, рольової), до яких молодші школярі не дуже звикли, оскільки такі форми роботи мають певні переваги перед індивідуальною та фронтальною формами та спрямовані на вирішення не лише навчальних, але й виховних завдань уроку.

2. *Організація та підготовка* – важливий етап у процесі підготовки та проведення нетрадиційних форм навчання у початковій школі, в який можуть бути залучені як один учитель, так і група вчителів. Саме на педагога покладений обов'язок розробки та написання сценарію уроку, вибір завдань, критеріїв оцінки знань та діяльності учнів, а також розподіл ролей між молодшими школярами тощо.

2.1. *Підготовка* може бути як індивідуальна, і групова залежно від того, яку форму навчальної роботи передбачає майбутній урок.

У першому випадку вчитель надає кожному учневі індивідуальне завдання, застосовуючи таким чином диференційований підхід у навчанні. Окремі учні можуть отримати, наприклад, такі завдання: «*Підготуй виступ на тему...*», «*Підготуй демонстрацію дослідів...*», «*Підготуй презентацію...*» тощо.

Якщо нетрадиційний урок передбачає проведення у груповій формі, тоді до уроку готується весь клас (всі учні), при цьому вчитель заздалегідь оголошує тему уроку, здійснює розподіл ролей та завдань між учнями.

Слід зазначити, що на цьому етапі вчитель виконує роль консультанта учнів і займається організацією нетрадиційного уроку.

2.2. *Розробка сценарію нетрадиційного уроку* – є найбільш відповідальним та трудомістким етапом у процесі організації та підготовки нетрадиційної форми навчання, виконання якого може бути покладено: 1) на вчителя або групу вчителів; 2) на вчителя спільно з групою учнів.

3. *Проведення нетрадиційного уроку* – передбачає безпосередню

реалізацію задуму за сформованим сценарієм на відповідну навчальну тему.

4. *Аналіз (рефлексія)* – це завершальний етап в організації та проведенні нетрадиційних уроків, що полягає в здійсненні оцінки проведеного уроку, наданні відповідей на питання «Що відбулося?», «Що вдалося зробити (найкраще/найгірше)?», «Що не вдалося?», «У чому причини невдачі?» тощо та надати оцінку всіх зроблених робіт. Як зазначає О. Піхур, проведення з молодшими школярами «рефлексії» дає змогу сформулювати висновки на майбутнє та звернути увагу на певні моменти, які слід пропрацювати з учнями [45, с. 108].

Слід зазначити, що проведення аналізу (рефлексії) з учнями початкової школи також можна здійснювати в різних формах, а саме:

- техніка «Сонечко» - є різновидом усної рефлексії, яка передбачає, що молодші школярі сідають у коло та по черзі висловлюють свої враження, думки, побажання, зауваження тощо (аналог «Ранкового кола»);
- вибіркова рефлексія – передбачається, що учні висловлюють свою думку щодо проведеного нетрадиційного уроку в усній формі (або на прохання педагога, або за власним бажанням);
- письмова рефлексія (наприклад, міні-анкетування, смайликові опитування тощо);
- техніка «По гарячих слідах» – передбачає проведення аналізу нетрадиційного уроку одразу після його завершення/проведення;
- аналіз нетрадиційного уроку можна проводити через певних проміжок часу (через декілька днів/тижнів/місяць) – передбачає можливість перевірки в учнів засвоєного навчального матеріалу, який зафіксувався у пам'яті;
- техніка «подвійний аналіз» - полягає у проведенні рефлексії в різний час [70; 13; 14].

Серед методичних особливостей організації та проведення нетрадиційних уроків можна відзначити такі: 1) необхідність ретельної підготовки завдань та сюжетної лінії уроку; 2) пояснення учням структури уроку та детальних

інструкцій до виконання завдань; 3) визначити роль та завдання для кожного учня; 4) підготовка наочних посібників, карток, дидактичних матеріалів.

При цьому надзвичайно важливим є організація уроків із урахуванням рівня та особливостей як самого класу в цілому, так і окремих учнів, характеру та здібностей учнів, які отримали конкретне завдання, послідовність (алгоритм) виконання певних навчальних операцій.

Таким чином, організація нетрадиційних форм навчання у початковій школі має чотирьохкомпонентну структуру, представлену здійсненням поетапної послідовності кроків, а саме: задум, організація (підготовка), проведення (основна частина), аналіз (рефлексія).

Нетрадиційні форми навчання характеризуються низкою умов та особливостей їх організації і проведення в початковій школі, а саме: 1) їх використання є доцільним для організації підсумкових уроків за темою з метою узагальнення та закріплення знань, умінь та навичок учнів; 2) надто часте звернення до нетрадиційних форм організації освітнього процесу може призвести до втрати стійкого інтересу учнів до навчального предмета та процесу навчання; 3) таким урокам повинна передувати ретельна підготовка педагога та розробка системи конкретних навчально-виховних цілей; 4) у ході підбору форм нетрадиційних уроків слід урахувати особливості темпераменту та характеру педагога, рівень підготовленості та специфічні особливості як класу в цілому, так і окремих учнів; 5) необхідність інтеграції зусиль учителів під час підготовки інтегрованих (спільних) уроків різних циклів (наприклад, мистецтво + математика, ЯДС + літературне читання тощо); 6) під час проведення нетрадиційних уроків слід керуватися принципом «із дітьми та для дітей».

Встановлено, що обрання педагогом виду нетрадиційної форми навчання обумовлюється дидактичними цілями уроку, способом його проведення, специфікою процесу освітньої діяльності учнів та його складових частин.

Висновки до розділу 1

Протягом останнього часу відзначається зростання інтересу сучасних учителів початкової ланки до використання нетрадиційних форм навчання в освітньому процесі. Це зумовлюється сукупністю різних змін, які відбуваються в Україні та призвели до створення певних умов, спрямованих на трансформаційні процеси в освітній галузі, на створення нових типів уроків (інтерактивних, дистанційних), а також активного впровадження в освітній процес різних педагогічних методів та способів розвитку пізнавального інтересу учнів початкової ланки, а також використання авторських програм та підручників.

Відповідно до Концепції НУШ організація нетрадиційного уроку передбачає створення умов для розвитку розумової діяльності та пізнавальних інтересів учнів молодшого шкільного віку, що можна визначити як особливий вид інтересу у навчанні та до самого процесу пізнання, під час якого діти мають можливість опанувати змістом навчальних предметів і необхідними знаннями, вміннями та навичками, з метою отримання здобувачем освіти. Пізнавальний інтерес має свою структуру (суб'єктивний, об'єктивний, соціальний аспекти, мотивацію, розвиток та зміну, емоційну компоненту, пізнавальні дії та активність) та позитивно впливає на перебіг таких психічних процесів, як мислення, уява, пам'ять, увага (вони набувають особливої активності та спрямованості), а також спрямований на отримання результату, реалізацію поставлених цілей, подолання труднощів та з вольовою напругою й зусиллями.

Показники продуктивності та ефективності навчального процесу безпосередньо залежать від того, наскільки вчитель здатен правильно організувати уроки та грамотно обирати форму проведення навчальної діяльності. Встановлено, що організація та проведення нетрадиційних уроків сприяють, з одного боку, збільшенню пізнавального інтересу молодших школярів до навчального предмета у школі, а з іншого боку, розвитку їх творчого потенціалу, а також навчанню працювати на уроках та в позаурочний час з різними джерелами знань.

Такі форми проведення уроків допомагають урізноманітнити традиційність уроку, пожвавлюють думку. Проте слід зазначити, що дуже часте звернення до таких форм організації навчального процесу є нераціональним, оскільки нетрадиційні уроки можуть швидко стати традиційними, що, у результаті, призведе до зменшення в учнів пізнавального інтересу до предмета.

Підготовка будь-якого нетрадиційного уроку вимагає від вчителя великих витрат часу та сил, оскільки він виступає у ролі організатора. Для успішної підготовки нетрадиційного уроку та його проведення педагог повинен мати низку особистісних якостей та відповідати деяким вимогам, основними з них є: 1) хороше знання предмета та методики; 2) усвідомлене ставлення до використання нетрадиційних форм уроку в освітньому процесі; 3) творчий підхід до роботи, винахідливість; 4) урахування власного характеру та темпераменту.

Проведення нетрадиційних уроків є більш доцільним з метою узагальнення та закріплення знань, умінь та навичок молодших школярів. Саме тому, як правило, такі уроки присвячуються певній темі, і для її розкриття вже потрібно володіти певним набором знань, фундаментом, на якому базується особистісне сприйняття і розуміння проблеми, що вивчається. Під час розробки інтегрованих уроків доцільно поєднувати зусилля різних вчителів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

2.1. Аналіз досвіду використання нетрадиційних форм навчання у педагогічній практиці вчителів початкової школи

Сьогодні в умовах реформування української сфери освіти, яка орієнтована на використання в освітньому процесі інноваційних технологій навчання ставить перед педагогами початкової школи вимоги застосування інтерактивних, нетрадиційних форм навчання, які побудовані на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах, передбачають активну взаємодію учнів між собою та вчителем на засадах педагогічного партнерства, а також спрямовані на розкриття творчого та інтелектуального потенціалу кожного здобувача освіти.

Враховуючи це, видається доцільним провести аналіз провідного педагогічного досвіду використання вчителями початкової школи нетрадиційних форм навчання у початковій школі.

Так, заслуговує на увагу педагогічний досвід вчителя початкових класів вищої категорії Комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа №140» Дніпровської міської ради І-ІІІ ступенів Тетяна Ігорівна Губа, яка активно використовує різні нетрадиційні форми навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Педагог зазначає, що під час вивчення нового матеріалу, поданого на нетрадиційних уроках, у молодших школярів краще активізується розумова діяльність та формується пізнавальний інтерес до навчальних предметів.

Серед видів нетрадиційних форм навчання учнів початкових класів, під час закріплення тематичного матеріалу, Т.І. Губа віддає перевагу урокам з ігровою змагальною основою тому, що діти володіють вже достатньою кількістю інформації і без проблем відповідають на питання та доповнюють один одного. Наприклад це урок-КВК, урок-Брейн ринг, урок-Що? Де? Коли? Урок- «слідство

ведуть знатоки». Діти розв'язують завдання за прийом "Кубик Блума" (іноді називають "Блумовим кубиком"), під час обговорення або прийняття рішення команда учнів використовує метод «Шість капелюхів» та ін. Активно застосовує урок-семінар, але після того як учні ознайомилися з темою чи розділом. Учні отримують список запитань для обговорення на семінарі та перелік рекомендованої літератури для самостійного вивчення. Єдині складнощі при організації таких уроків це написання чіткого та детального сценарію. Таким чином уроки, які сприяють захопленню учнів, знімають психологічне напруження, мотивують навчальну діяльність та підвищують пізнавальний інтерес, можуть мати значний вплив на навчання та розвиток дітей. Ці педагогічні методи стимулюють активну участь учнів у навчанні та дозволяють їм більше зацікавитися предметами і здобути глибоке розуміння матеріалу.

Вчитель початкових класів вищої категорії Тетяна Анатоліївна Аркуш Слов'янської гімназії м. Київ, звертається до нетрадиційних форм навчання під час проведення інтегрованих уроків математики з інтегрованим курсом «Я досліджую світ». Зокрема, вона пропонує учням уроки-подорожі до Країни математики, де кожна із зупинок передбачає використання цікавих інтерактивних завдань, математичних онлайн-ігор та засобів візуалізації (формули та креслення на дошці, рисунки та схеми на екранах, плакати та таблиці, моделі та образи). При цьому її завдання мають екологічний та природоохоронний зміст, спрямовані на формування здорового способу життя, громадянської позиції та уявлень про культуру та побут різних народів світу. Педагог зазначає, при цьому головними завданнями учителя є те, щоб учень: по-перше, дивився на зорові образи, які йому пропонуються, а останні, у свою чергу, вкарбовувалися у пам'ять учня; по-друге, дивився та бачив саме те, що в цих образах закладено.

Так, наприклад, з метою підвищення пізнавального інтересу учнів на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вона пропонує учням картки для індивідуальної роботи (прикладі для розв'язування з природознавчим змістом, ситуативні завдання тощо) виконані у формі різних геометричних фігур

різного кольору (враховуючи улюблені кольори учнів, про що було проведене попереднє опитування), використовуючи предметні картинки. Такі елементарні інструменти візуалізації допомагають учням позитивно налаштуватися на наступну роботу на уроці.

Одним із дієвих засобів візуалізації під час уроків-подорожей, застосовуваних на уроках ЯДС, є «Зупинка фішбоун». Цей візуал-засіб сприяє мисленнєвому складанню учнем плану роботи під час розвитку причинно-наслідкових зв'язків. Наприклад, на уроках ЯДС учень повинен визначитися із причиною та факторами виникнення певного явища та додати його у «риб'ячий скелет», а потім проаналізувавши певні явища у природі, можна визначити наслідки, які матимуть вплив на природу, на життєдіяльність людини (додати в нижню частину «скелету»). Хвіст може стати шляхом розв'язання певного питання.

Крім того, учням також можна запропонувати підготувати урок-подорож, яка б передбачала самостійну розробку учнями «Карти скарбів» або «Піратської карти» із певними зупинками, під час яких можна вирішувати різні завдання. Наприклад, клас можна поділити на 6 міні-груп, і кожній групі дати індивідуальне завдання щодо підготовки цікавих завдань (розв'язання проблемних ситуацій, відгадування загадок, встановлення відповідностей тощо), а також самостійно нанести на спільну «Карту скарбів» зупинку для уроку-подорожі, придумати ідею для малюнку тощо. Такий вид роботи сприяє як розвитку пізнавальних інтересів внаслідок необхідності здійснення пошуку матеріалів, цікавинок тощо, так і активній взаємодії між учнями класу та налагодженню партнерства за схемою «учень-учень», «учні – педагог».

Педагоги пропонують якомога частіше звертатися до використання нетрадиційних форм навчання сучасних педагогів, зокрема до проведення уроків – творчих проєктів, оскільки, з одного боку, вони сприяють правопівкульному розвитку молодших школярів, а з іншого боку, активізації пізнавальної активності учнів, розвитку їх дослідно-експериментальної компетентності та критичного мислення.

Цікавим є досвід Лариси Олексіївни Хоменко - вчителя вищої категорії початкових класів Комунального закладу освіти "Середня загальноосвітня школа №76" Дніпровської міської ради, яка активно впроваджує в своїй педагогічній практиці, зокрема під час проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», таку нетрадиційну форму навчання, як віртуальні екскурсії. Зокрема, педагог акцентує на необхідності створення унікального візуального продукту (наприклад, мультимедійної презентації або відеофотопрезентації, мультфільму). Наприклад, під час вивчення теми «Визначні місця України та світу» Л. Хоменко спільно з учнями 3 класу створила мультфільм-колаж «Десять визначних місць України», де учні в процесі спільної проектної діяльності мали змогу віртуально відвідати та познайомитися з ансамблем історичного центру м. Львова (Палацом Потоцьких, Високим Замком), «Золотим кільцем» на Полтавщині (Гоголівськими місцями, Національним музеєм-заповідником українського гончарства в с. Опішне та ін.), віртуально прогулятися Національним дендрологічним парком «Софіївка» в м. Умані, спуститися в підземелля Національного заповіднику «Софія Київська» при Києво-Печерській Лаврі тощо.

Заслуговує на увагу цікавий педагогічний досвід вчителів вищої категорії Вікторії Петрівни Ковальнової та Ольги Іванівни Архіпченко Комунального закладу освіти "Середня загальноосвітня школа №73" Дніпровської міської ради, які під час проведення уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» звертається до уроків-казок та використовує різні здоров'язберезувальні технології (фізкультхвилинки, музикотерапію, кольоротерапію, дихальну гімнастику, казкотерапію та ін.). Наприклад, під час проведення уроку «Я досліджую світ» інтегрованого з літературним читанням на тему «У світі цікавих загадок про тварин», учням 3 класу пропонується пограти в інтерактивну гру «Мікрофон», пригадати та дати відповіді на питання: «Що таке загадка?», «Для чого вони потрібні?», «Про кого пишуть загадки?» та ін. Надалі учні занурюються у подорож до Країни Цікавих загадок та починають проходити конкурс «Ерудити», під час якого діти поділяються на різні 2-3 команди та

надають відповіді на загадки природознавчого змісту, розв'язують анаграми, ребуси та виконують ігрові вправи «Склади загадку» та «Склади картинку-відгадку» (загадки та картинки про природу, дерева, квіти, пори року тощо), грають у «Мовне лото», що передбачає необхідність розставлення відгадок на загадки у правильній логічній послідовності, щоб утворилося речення (приказка, прислів'я про природу).

Проведемо аналіз підручників та навчально-методичних комплексів де завдання спрямовані на формування та розвиток пізнавальної компетентності молодших школярів.

Так, на основі аналізу Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Олександри Яківни Савченко, а також аналізу тем уроків до підручників 3–4 класів інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Н. Бібік, Г. Бондарчук; Частина 1) було встановлено, що автори підручника пропонують учням різні види завдань, які спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів, а саме: репродуктивних, продуктивних (пошукових) та творчих [65; 66; 67; 68; 6; 7].

У підручнику з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для 3 класу завдання пізнавального характеру розподілені за чотирма наскрізними лініями, а саме:

1) наскрізна освітня лінія «Громадська відповідальність» знаходить своє відображення в таких темах, як: «Моя країна, Україна» [7, с. 11], де автори роблять акцент на необхідності бути відповідальними громадянами своєї країни, поважати її (рис. 2.1);

У темі «Я дружу з природою» [7, с. 119] особлива увага приділяється як збереженню природи, так і акцентується увага на необхідності привчати учнів бути відповідальними громадянами – турбуватися про тварин, використовувати папір з обох боків, берегти воду, сортувати сміття тощо;

 Найкраще місце на Землі те, де ми народилися. Це не просто точка на географічній карті. Це твій рідний дім, двір, друзі, з якими граєшся і зростаєш; школа, де вчишся; твоє місто або село. Для нас усіх це — Україна, наша держава.

 Розглянь малюнки. Зображення на якому з них нагадує твій рідний край?

 Дізнайся про історію назви своєї вулиці. Поділися результатом свого дослідження в класі.

Рис. 2.1. Пізнавальні завдання для учнів 3 класу на тему з ЯДС «Моя країна, Україна» (Н. Бібік, Г. Бондарчук)

2) наскрізна освітня лінія «Екологічна безпека і сталий розвиток» знаходить своє втілення в таких темах, як: «Що належить до природи», «Як берегти воду» тощо. Учням пропонується познайомитися із матеріалом, що дає людям природа (їжу, те, з чого виготовляють будинки тощо). Дітям пропонується пояснити, яким чином людина повинна ставитися до природи, до предметів, виготовлених людиною, як берегти воду тощо (див. рис. 2.2-2.3);

 Як ти можеш допомогти планеті Земля? Доповни перелік своїми ідеями.

① Не забуваю вимикати світло.

② Сортую сміття.

③ Їм більше овочів і фруктів.

④ Турбуюся про тварин.

⑤ Саджу дерева разом з дорослими.

⑥ Використовую папір з обох боків.

⑦ Бережу воду.

 Рухаючись за напрямком стрілочок, прочитайте вислів. Як ви його розумієте?

Охороняти → охороняти → означає → Батьківщину → природу → Охороняти

Рис. 2.2. Пізнавальні завдання для учнів 3 класу на тему з ЯДС «Як охороняти природу» (Н. Бібік, Г. Бондарчук)

Що за чим ти робиш протягом дня? Скільки годин спиш? Під час сну ти ростеш, розвиваєшся, зміцнюєш своє здоров'я. Після сну дитина стає більш уважною. Найкраще лягати спати о 21 годині. А тривалість сну має бути не менше 10 годин.

«Як

Рис. 2.3. Пізнавальні завдання для учнів 3 класу на тему з ЯДС

3) наскрізна лінія «Здоров'я і безпека» знаходить своє відображення в таких темах, як: «Людина і її тіло», «Які корисні звички, а які шкідливі», «Чому буває день і ніч» [7, с. 16-17], де учні мають змогу розповісти про користь сну для здоров'я людини, запитують «Що за чим ти робиш протягом дня? Скільки годин спиш?», адже під час сну ти ростеш, розвиваєшся, зміцнюєш своє здоров'я (рис. 2.4);

Подумайте і розкажіть, як має ставитися людина до природи, до предметів, виготовлених людиною. Для відповідей скористайтеся словами: **байдуже, з цікавістю, бережливо.**

Щойно викинута тобою обгортка від цукерки згниє в землі, коли ти навчатимешся в шостому класі (через 3–4 роки).

9

Рис. 2.4. Пізнавальні завдання для учнів 3 класу на тему з ЯДС

«Чому буває день і ніч» (Н. Бібік, Г. Бондарчук)

4) наскрізна лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» знаходить своє втілення в темі «Світове господарство» [7, с. 106-107], під час вивчення якої учням пояснюють, що в різних країнах виготовляють різні продукти – одяг, їжу, різні товари (чай, соняшникову олію тощо). Наприклад, в Індії виготовляють дуже якісний чай, в Німеччині – автомобілі, в Нідерландах – квіти й так далі. Обмінюючись цими товарами, країни отримують гроші, що, у

свою чергу, дає можливість людям працювати на своїх роботах, утримувати свої сім'ї (рис. 2.5).

Наприклад, розглядаючи підручник «Я досліджую світ» для учнів 3 класу під авторством Т. Гільберг, для учнів початкової школи пропонуються різні завдання пошукового характеру.

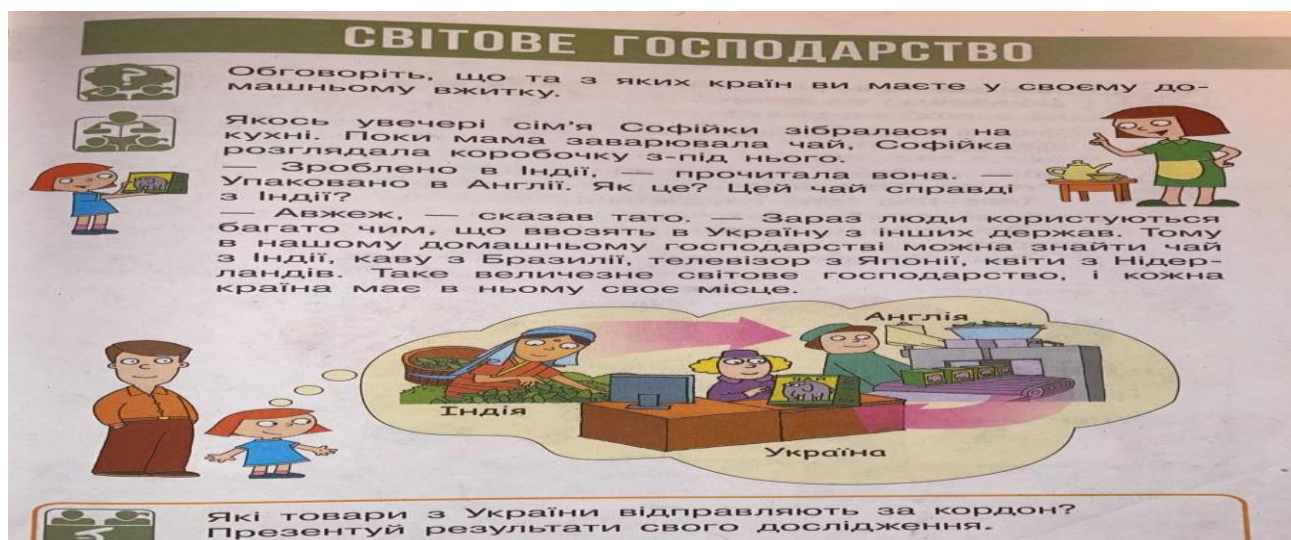

Рис. 2.5. Пізнавальні завдання для учнів 3 класу на тему з ЯДС

«Світове господарство» (Н. Бібік, Г. Бондарчук)

Під час вивчення теми «Традиції моєї сім'ї» учням пропонується творче завдання «Проведіть дослідження «Традиції моєї сім'ї» та дізнайтеся:

1. Яких звичаїв, традицій дотримуються у вашій сім'ї? Які сімейні реліквії зберігає ваша родина?
2. Хто запровадив ці традиції? Як довго їх дотримуються?
3. Складіть перелік сімейних традицій і запишіть їх у зошиті в таблицю.
4. Ознайомте членів сім'ї з результатами свого дослідження» [19, с. 56].

Варто наголосити на тому, що аналіз різних підручників та робочих зошитів свідчить про те, що саме Т. Гільберг пропонує учням та вчителям використовувати на уроках нетрадиційні форми навчання [18]. Це знаходить своє підтвердження у таких завданнях:

- 1) «Разом у групі пофантазуйте над світлиною і театралізуйте в ролях, про що говорять рідні люди. Придумайте назву для цієї світлини» (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Завдання «Сюжетно-рольова гра по світлині» по темі «Традиції моєї сім'ї» («Я досліджую світ», 3 клас, Т. Гільберг)

- 2) «Проведіть гру-вікторину «Наші права та обов'язки» на тему «Які в дітей права та обов'язки?» [19, с. 21];
- 3) «Перевірте свої знання за допомогою цікавої гри на сайті <https://www.coe.int/en/web/children/through-the-wild-web-woods>» та ін [19, с. 65].

У підручнику з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (М. Вашуленко) цікавими є завдання, спрямовані на класифікацію та угруповання предметів відповідно до природних та неприродних матеріалів (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Завдання «Об'єднай речовини» по темі «Тіла та речовини» («Я досліджую світ», 3 клас, М. Вашуленко)

У підручнику для 3 класу «Я досліджую світ» за редакцією О. Іщенко учням пропонуються творчі завдання з пізнавальним змістом. Наприклад, дати відповідь на спірне питання «Чи потрібна учням шкільна форма?». Учні мають змогу висловити свою думку щодо поставленого питання, а також ознайомитися з особливостями вирішення цього питання в інших країнах (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Завдання «Чи потрібна форма?» на тему «У школі і на вулиці» («Я досліджую світ», 3 клас, О. Іщенко)

Також учням пропонуються цікаві завдання, спрямовані на розширення кругозору та формування критичного мислення, розвитку навичок роботи зі схематичним матеріалом (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Завдання «Чи потрібна форма?» на тему «У школі і на вулиці» («Я досліджую світ», 3 клас, О. Іщенко)

Таким чином, аналіз провідного педагогічного досвіду, а також підручників та навчально-методичних комплексів свідчить про те, що на сьогодні використання нетрадиційних форм навчання все більш активно застосовується у педагогічній практиці вітчизняних педагогів під час вивчення учнями початкової школи такого предмета, як інтегрований курс «Я досліджую світ» (уроки-квести, уроки-казки, уроки-творчі проекти, уроки-подорожі тощо). Це зумовлено тим, що використання нетрадиційних форм навчання сприяють кращому засвоєнню та запам'ятовуванню навчального матеріалу, розвитку пізнавального інтересу до навчання та експериментування, проведення нескладних дослідів, розвитку творчих здібностей, критичного та творчого мислення.

2.2. Виявлення рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів

У межах обраної теми дослідження рівня сформованості пізнавальних інтересів у дітей молодшого шкільного віку було проведене на базі Комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа №73» Дніпровської міської ради І-ІІІ ступенів (м. Дніпро, вул. Гетьмана Петра Дорошенка, буд. 5).

У дослідженні брали участь дві групи учнів, загальною кількістю 45 дітей, серед яких фактично 32 дитини брали участь в експериментальному дослідженні, 13 учнів – перебували на сімейній формі навчання за кордоном:

- 5) контрольна група (КГ) – 16 учнів, які навчаються у 3-А класі;
- 6) експериментальна група (ЕГ) – 16 учнів, які навчаються у 3-Б класі.

Експериментальне дослідження проводилося у три етапи: констатувальний (діагностичний), формувальний та контрольний.

Метою експериментального дослідження є вивчення особливостей впливу організованих нетрадиційних форм навчання в умовах початкової школи на формування та розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів та розробка

рекомендацій щодо формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобом нетрадиційних форм навчання.

Завданнями експериментального дослідження є:

- визначення критеріїв та рівнів оцінювання сформованості пізнавальних інтересів учнів початкової школи;
- здійснення підбору діагностичного інструментарію щодо виявлення рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів;
- проведення діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів;
- на основі отриманих результатів розробити та впровадити систему організованих нетрадиційних форм навчання з метою формування та розвитку пізнавальних інтересів у молодших школярів;
- розробка рекомендацій щодо формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобом нетрадиційних форм навчання.

Гіпотеза дослідження: за умови використання нетрадиційних форм навчання рівень формування пізнавальних інтересів молодших школярів підвищиться.

У межах даного розділу буде розглянуто констатувальний (діагностичний) етап дослідно-експериментальної роботи, мета якого визначення вихідного стану сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів, які навчаються в ЕГ та КГ.

Проаналізувавши сучасну психолого-педагогічну та методичну літературу, було визначено критерії та рівні оцінювання розвитку пізнавальних інтересів у молодших школярів, які представлені у табл. 2.1.

Проведення дослідження у контрольній та експериментальній групах за вище наведеними програмами здійснювалося у груповій формі.

Таблиця 2.1

Критерії та рівні розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів

Критерії та їх зміст	Рівень сформованості пізнавальних інтересів в учнів початкової школи		
	Високий	Середній	Низький
Мотиваційний (учень має та виявляє бажання вести дослідницький пошук, займатися пізнавальною діяльністю під час вирішення проблем, проявляє наполегливість у досягненні мети, бажає проводити досліди та експерименти, тощо).	Активно досліджує, проявляє пізнавальний інтерес до поставленої проблеми/питання. Проявляє наполегливість, намагається досягнути поставленої мети. Отримує адекватний результат, висловлює емоційне задоволення, власні судження, думки, бажання продовжувати досліджувати.	У своїх діях учень є непослідовним; недостатньо ефективним. Отримує частковий результат від бажаного. Характерна відсутність націленості на результат та досягнення поставленої мети.	Учень включається у проблемну ситуацію, поставлену на уроці, проте активність швидко згасає, пізнавальний інтерес відсутній або майже відсутній.
Операційний (учень має уявлення про можливі способи та засоби здійснення дослідницько-експериментального, пізнавального пошуку у вирішенні поставленої проблеми)	Має різноманітні варіанти вирішення поставленої проблеми, а також варіативність засобів та методів досягнення поставленої мети.	Має деякі уявлення про можливість вирішення проблеми, але не завжди вірно здійснює підбір необхідних та доцільних засобів.	Боїться проявити самостійність та ініціативність у виборі способу дії.
Організаційний (досвід практичного використання молодшим школярем своїх дослідницьких умінь, пошукових дій та комбінаторного перебору варіативних способів вирішення проблемної ситуації)	Самостійно розгортає пошукову та пізнавальну діяльність; використовує практичні засоби, спрямовані на з'ясування нових властивостей об'єкта, що вивчається/досліджується.	Розгортає пошукову діяльність, але учню не вистачає практичного досвіду у вирішенні проблеми. Потребує допомоги вчителя або учнів.	Дії учня мають безладний, несистематичний характер. Дослідницький та пізнавальний пошук замінюється ігровою діяльністю, спілкування з іншими учнями.

1. За результатами проведеної діагностики (додаток А) рівня розвитку пізнавальних потреб у молодших школярів у контрольній та експериментальній групах на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи були отримані дані, представлені на рис. 2.10.

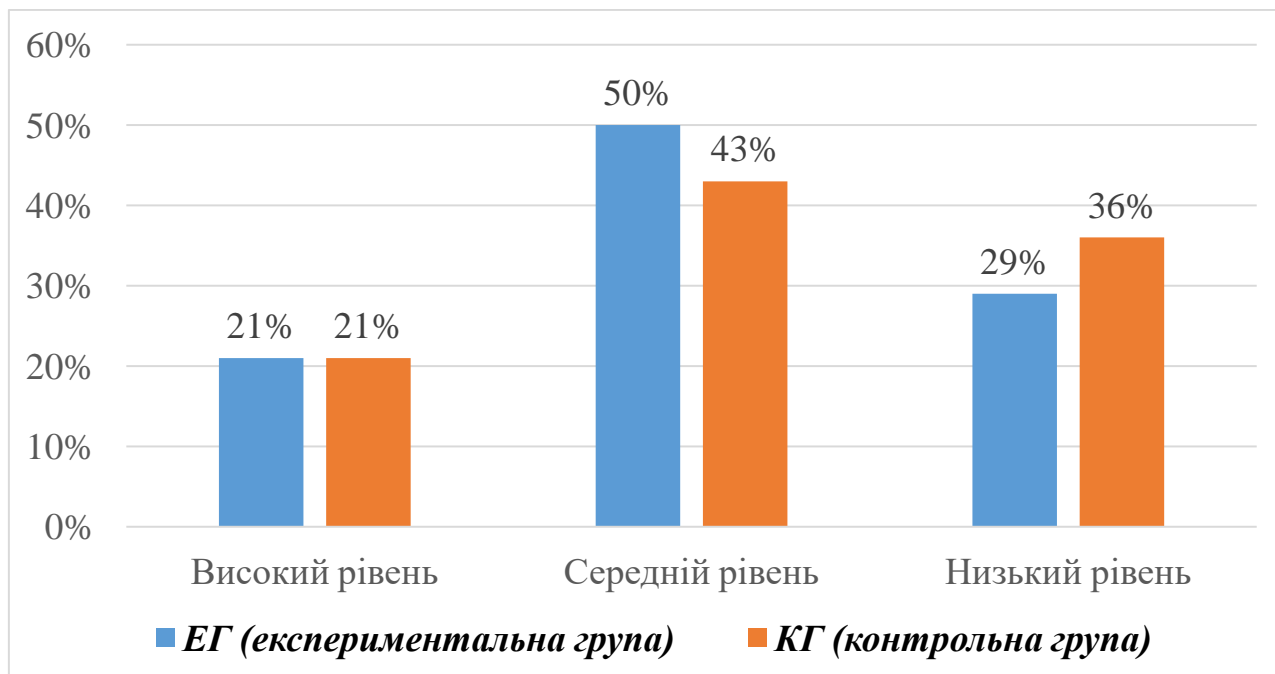

Рис. 2.10. Рівень розвитку пізнавальних потреб у молодших школярів в ЕГ та КГ (мотиваційний критерій) на констатувальному етапі

Виходячи з даних, представлених на рис. 2.10, можна констатувати, що як в ЕГ, так і в КГ переважає середній рівень сформованості пізнавальних потреб – 50% респондентів (або 8 осіб) та 43% респондентів (або 7 осіб) відповідно. Передбачається, що учні час від часу проявляють бажання займатися інтелектуальними видами діяльності, пов'язаними з розумовою напругою, проте учні даного рівня не постійно позитивно реагують на уроки пізнавального спрямування. Під час прочитання уривка з книги або пояснення нового навчального матеріалу вчителем молодші школярі інколи відволікаються на сторонні предмети та не дослуховують вчителя до кінця. На питання вчителя роблять спроби відповідати самостійно, просто у переважній більшості випадків очікують, коли інші учні дадуть відповідь першими. Самостійно ставлять питання вчителю, але не завжди можуть дочекатися відповіді на поставлене питання й відволікаються на інші види діяльності. Увага не сконцентрована.

Однаковими показниками високого рівня сформованості пізнавальних потреб характеризуються учнів обох досліджуваних груп – по 21% респондентів. Молодші школярі надають перевагу інтелектуальним видам діяльності, намагаються самостійно знаходити відповіді на поставлені вчителем питання та вирішувати проблемні ситуації, отримують задоволення від інтелектуальних та пошукових завдань, ставлять цікаві запитання вчителю.

На низькому рівні сформовані пізнавальні потреби у 36% молодших школярів КГ та у 29% учнів ЕГ.

Учні не зацікавлені у виконанні завдань та вправ інтелектуальної спрямованості. На питання вчителя вони не намагаються давати самостійні відповіді та очікують готових відповідей від своїх однокласників. У них відсутнє бажання дослухати до кінця читання книги, пояснення матеріалу, при цьому головним мотивом є втома та нудьга. До цікавих уроків, пов'язаних з активною розумовою діяльністю, учні із низьким рівнем сформованості пізнавальних потреб, проявляють абсолютну байдужість. Ставлять питання вчителю, але не мають бажання отримувати та чекати на відповідь. Під час мовлення спостерігається відсутність логічних питань.

У зв'язку із цим необхідним є створення умов для підвищення мотивації учнів ЕГ до розвитку пізнавальної діяльності.

2. За результатами проведеної діагностики (додаток Б) рівня сформованості пізнавальної діяльності молодших школярів ЕГ та КГ (організаційний критерій), яка здійснювалася на початку етапу дослідно-експериментальної роботи та полягала в анкетуванні учнів щодо їх ставлення до пізнавальної діяльності, було отримано дані, представлені на рис. 2.11.

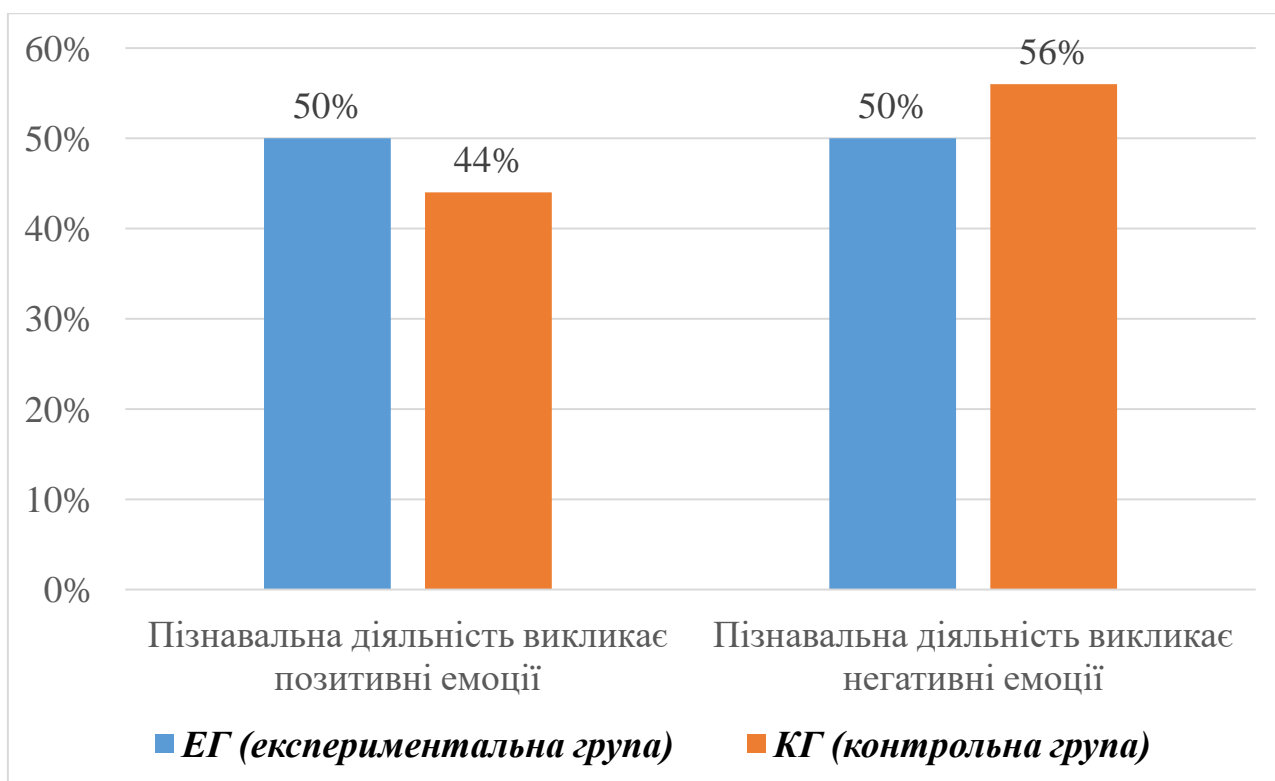

Рис. 2.11. Результати виявлення пізнавальної діяльності в системі ціннісних орієнтацій молодших школярів в EG та KG (організаційний критерій) на констатувальному етапі

Виходячи з даних, представлених на рис. 2.11, з'ясовано, що у 50% респондентів (або 8 осіб) EG та 44% респондентів (або 7 осіб) KG пізнавальна діяльність викликає позитивні емоції. Діти проявляють уміння аналізувати, вільно спілкуються з однолітками та дорослими під час нескладного експериментування, розв'язання логічних завдань, вирішення пошукових завдань тощо.

Натомість у 50% респондентів (або 8 осіб) EG та у 56% респондентів (або 9 осіб) KG пізнавальна діяльність викликає негативні емоції: невпевненість у собі та своїх здібностях, страх поставити запитання вчителю, страх зробити помилку та отримати засудження з боку однокласників.

3. Для визначення рівнів сформованості пізнавального інтересу у учнів молодших класів за операційним критерієм на початку експерименту, нами було застосовано такий метод дослідження, як бесіда. Під час діалогу з учнями ми з'ясували відповідність їх знань згідно вимогам чинної програми в закладі

освіти . Характер нашої розмови був не вимушений, що дало можливість дітям спокійно відповідати на наші запитання. (додаток В.1)

У таблицях 2.2–2.3 представлені загальні результати проведеної діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів ЕГ та КГ на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи.

Таблиця 2.2

Показники рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів ЕГ на констатувальному етапі

Прізвище та ім'я респондента ЕГ	Мотиваційний критерій	Операційний критерій	Організаційний критерій	Загальний рівень
Катерина Б.	3	3	2	Високий
Ігор В.	1	2	1	Низький
Роман В.	2	2	1	Середній
Святослав В.	2	2	1	Середній
Аліна Д.	3	3	2	Високий
Кирило К.	1	2	1	Низький
Олексій М.	2	2	2	Середній
Юрій К.	2	2	1	Середній
Денис О.	3	3	2	Високий
Андрій К.	2	2	1	Середній
Станіслав П.	1	1	1	Середній
Андрій К.	2	2	1	Середній
Артем М.	2	2	1	Низький
Дмитро О.	2	2	1	Середній
Марк Р.	2	2	1	Середній
Михайло С.	1	1	1	Низький
РАЗОМ:				
Високий рівень – 19% (3 особи)				
Середній рівень – 56% (9 осіб)				
Низький рівень – 25% (4 особи)				

Джерело: складено автором.

Аналізуючи дані, представлені у табл. 2.2, було встановлено, що у молодших школярів, що навчаються в ЕГ, пізнавальні інтереси переважно сформовані на середньому рівні – 56% респондентів, низький рівень виявлено у 25% респондентів, високий рівень – у 19%.

Таблиця 2.3

Показники рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів КГ на констатувальному етапі

Прізвище та ім'я респондента КГ	Мотиваційний критерій	Операційний критерій	Організаційний критерій	Загальний рівень
Віталій К.	2	2	1	Середній
Альбіна В.	2	2	1	Середній
Валентина Д.	2	2	1	Середній
Вікторія К.	2	1	2	Середній
Богдан К.	3	3	2	Високий
Владислав Г.	1	2	1	Низький
Кирило С.	3	3	2	Високий
Анастасія Т.	2	2	1	Середній
Марк М.	3	3	2	Високий
Сергій М.	2	2	1	Середній
Аліса Г.	1	1	1	Низький
Карина С.	2	2	1	Середній
Денис С.	1	1	1	Низький
Віктор Т.	2	2	1	Середній
Світлана Т.	2	2	1	Середній
Данило Я.	2	2	1	Середній
РАЗОМ: Високий рівень – 19% (3 особи) Середній рівень – 63% (10 осіб) Низький рівень – 19% (3 особи)				

Джерело: складено автором.

Згідно з показниками, представлених у табл. 2.3, можна зробити висновок про те, що у молодших школярів КГ пізнавальні інтереси також переважно сформовані на середньому рівні – 63% респондентів. У 19% учнів виявлено низький рівень, у 19% учнів – високий рівень.

Керуючись даними табл. 2.2–2.3, нами було узагальнено результати проведеної діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, які навчаються в ЕГ та КГ (див. рис. 2.12).

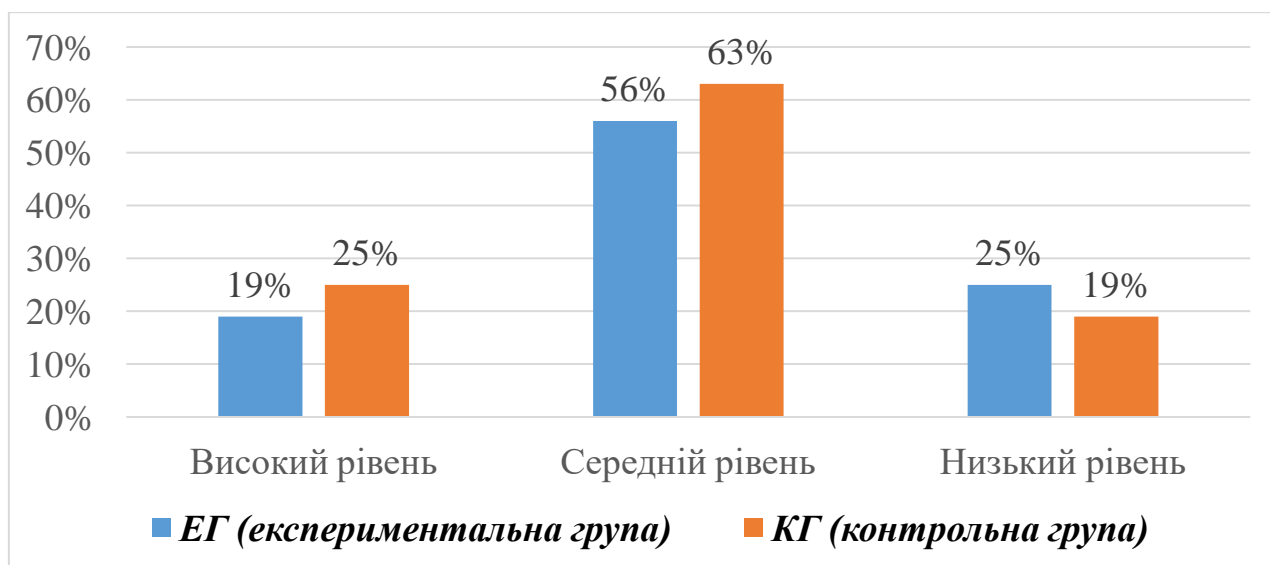

Рис. 2.12. Рівень сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів в ЕГ та КГ на констатувальному етапі

Виходячи з даних, представлених на рис. 2.12, встановлено, що у молодших школярів ЕГ та КГ переважно сформований середній рівень розвитку пізнавальних інтересів – 56% та 63% відповідно, що означає, що учні, отримавши завдання, беруться за пошукові дії, проте здійснюють їх непослідовно, недостатньо ефективно, у результаті чого отримують частковий результат. У них відсутня націленість на результат, і вони не роблять спроб здійснювати попереднє планування дій. Через усвідомлення того, що вони не можуть самостійно вирішити поставлене завдання до кінця, діти засмучуються. В учнів відзначається епізодичність у проявах зацікавленості до вирішення завдань пізнавально-пошукового та дослідницького спрямування. У дітей із середнім

рівнем сформованості пізнавальних інтересів відсутні навички опанування прийомами саморегуляції та самоконтролю.

Отже, проведена дослідно-експериментальна робота, спрямована на визначення вихідного стану сформованості пізнавальних інтересів в учнів початкової школи, які навчаються в експериментальній та контрольній групах, свідчить середній рівень організації пізнавальної діяльності молодших школярів (56% в ЕГ та 63% в КГ), тобто в початковій школі не сформовані належні педагогічні умови, які б забезпечували ефективний розвиток пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку.

2.3. Експериментальна програма формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання

Результати проведеного діагностичного обстеження показників рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, які навчаються в ЕГ та КГ, свідчать про необхідність та доцільність розробки спеціальної експериментальної програми, спрямованої на формування пізнавальних інтересів у молодших школярів за допомогою використання засобу нетрадиційних форм навчання.

У формувальному етапі експериментальної роботи брали участь учні 3 класу, що навчаються в ЕГ. Передбачалося проведення 8 нетрадиційних уроків з учнями протягом 2 календарних місяців на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», побудова яких здійснювалася на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегрованого підходів відповідно до положень та принципів Концепції НУШ.

Обрання тем для проведення нетрадиційних форм навчання здійснювалося відповідно до календарно-тематичного плану та інтересів учнів 3 класу.

У таблиці 2.4 представлений тематичний план системи нетрадиційних уроків у 3 класі, спрямованих на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Тематичний план системи нетрадиційних уроків із розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи

Навчальний предмет	Тип нетрадиційної форми навчання	Тема уроку
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-ярмарок	«Благодійність як прояв доброти та любові»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-спостереження (проведення на природі)	«Спостереження за сезонними змінами у природі. Як змінилась природа восени»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-екскурсія	«Знайомства з явищами природи»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-експериментування	«Які властивості має вода»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	урок «Дива поряд»	«Повітря та його властивості»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-вікторина	«Гірські породи»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-подорож	«Значення грибів для природи»
Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Урок-віртуальна екскурсія	«Свійські та дикі тварини»

Розробки уроків, конспекти, фрагменти уроків подані відповідно плану у додатках: Г, Д, Е, Ж, З, И, К, Л.

Враховуючи те, що учням 3 класу найбільше сподобалися уроки, організовані у формі екскурсій (очних, віртуальних), були розглянуті рекомендації щодо організації та проведення уроків-екскурсій, які складаються з трьох інформаційних блоків:

- Блок I. «Організація нетрадиційних форм навчання у початковій школі»;
- Блок II. «Організація спостережень та розвитку пізнавального інтересу молодших школярів під час нетрадиційних форм навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;

– Блок III «Програма проведення нетрадиційних форм навчання».
Схарактеризуємо кожен із вищенаведених блоків більш детально.

1. Блок I. «Організація нетрадиційних форм навчання у початковій школі».

Уроки-екскурсії, уроки-казки, уроки-вікторини та інші нетрадиційні форми навчання, проводяться у початковій школі можуть передбачати, наприклад, урок на свіжому повітрі (вивчення на клумбі з квітами або мінігороду на території школи або екологічній стежині під час уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» особливостей вирощування рослин).

Проводити нетрадиційні уроки доцільно в ті самі місця у різні пори року, що дозволяє наочно продемонструвати молодшим школярам сезонні зміни, що відбуваються у природі та зафіксувати їх у щоденнику спостережень.

У випадку організації уроку-екскурсії «Знайомство з явищами природи» за межі школи, учитель зобов'язаний повідомити про це адміністрацію закладу з метою призначення додаткового супроводжувального для групи дітей (учителя, медсестру, будь-кого з батьків).

Етапи організації уроку-екскурсії у школі:

1. Етап I – «Підготовка вчителя» - полягає у тому, що він повинен ретельно готуватися до уроку-екскурсії, оскільки саме від цього залежить його успішне проведення.

Так, учитель планує урок-екскурсії, виходячи з вимог навчальної програми та особливостей навколишньої місцевості. Сама підготовка вчителя полягає у визначенні мети екскурсії та підборі програмного змісту з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

При визначенні місця для проведення нетрадиційного уроку вчитель повинен обрати найкращий шлях до нього, який не повинен стомити та відволікати учнів від поставленої навчально-виховної мети та формування пізнавального інтересу по темі, що вивчається.

Основними завданнями вчителя на етапі підготовки уроку-екскурсії є такі:

- попередньо побувати на місці проведення майбутнього уроку-екскурсії;
- уточнити маршрут;
- знайти потрібні об'єкти для дослідження та вивчення молодшими школярами;
- намітити зміст та обсяг тих знань, які мають отримати учні про цей об'єкт природи (явище природи);
- намітити послідовність проведення окремих частин уроку, склавши конспект уроку-екскурсії, в якому слід зазначити: 1) освітні завдання; 2) використовуване обладнання та виносний матеріал; 3) місце організації уроку (на території чи поза межами закладу освіти); 4) докладно описати проведення уроку-екскурсії.

За фактом проведення уроку-екскурсії рекомендується повернутися до складеного конспекту та провести самоаналіз уроку, відзначивши реалізовані завдання та успішні етапи, виявити причини невдач та намітити способи вдосконалення педагогічної діяльності на уроці-екскурсії;

- визначити місця для колективних та самостійних спостережень та для відпочинку молодших школярів.

Для того, щоб урок-екскурсія був цікавим, учителю треба попередньо підготувати навчальний матеріал, вірші, загадки, прислів'я, ігри та пізнавальні завдання, завдання пошукового характеру тощо.

2. Етап II – «Підготовка учнів початкової школи до уроку-екскурсії» – починається з повідомлення педагогом її мети. Учні повинні знати, куди підуть, навіщо, про що дізнаються, що треба зібрати. Вчитель нагадує школярам про правила поведінки на вулиці, на природі, у громадських місцях.

У системі підготовчої роботи активно використовуються ігри-тренінги, що передбачають включення елементів психо-гімнастики в різні види навчальної діяльності та спрямовані на формування пізнавальних інтересів, адекватної самооцінки та навичок конструктивного спілкування зі світом природи, виховання ціннісного ставлення до того, що оточує учня.

Вчителю спільно з молодшими школярами слід підготувати обладнання для збирання та розміщення зібраного матеріалу у відповідному осередку в класній кімнаті. Це сприяє збудженню у дітей пізнавального інтересу до майбутнього уроку-екскурсії, а також використання зібраного природного матеріалу для виготовлення виробів на уроках «Дизайн і технології», «Образотворче мистецтво» тощо.

3. Етап III – «Завершальний етап уроку-екскурсії» – має бути присвячений підбиттю підсумків уроку, його аналізу та рефлексії. Зокрема, учням можна запропонувати скласти усну розповідь про парк (річку, ліс, клумбу тощо); вигадати історію життя старого дубу/ вільхи/ сосни тощо; гарно вплітати в розповіді вчинки різних персонажів (тварин, казкових героїв) і через їх вчинки виражати ставлення до екологічних проблем, що виникають. Такі завдання сприяють розвитку наскрізної навички висловлювати власну думку, формують пізнавальний інтерес до навколишнього середовища та проблем довкілля, дозволяють учням висловити своє ставлення до світу природи тощо.

Крім того, можна сконструювати у класі макет будь-якої екосистеми з природного та непридатного до вжитку матеріалу, і після кожного уроку-прогулянки доповнювати його. Це допоможе молодшим школярам краще зрозуміти взаємозв'язки, що існують у природі, закріпити отримані знання.

2. Блок II. «Організація спостережень молодших школярів під час уроків-екскурсій у початковій школі».

Відповідно до змісту Державного стандарту початкової освіти України (2018 р.), одним із головних напрямів розвитку учнів молодшого шкільного віку є формування пізнавальної компетентності, здійснення якого реалізується у різних формах: експериментальній; дослідницькій; проектній; проведенні дослідів; спостереженні; вирішенні проблемних ситуацій; тощо [52].

При цьому сучасними методистами та практиками педагогами визнано, що найкращий метод формування пізнавальної активності під час екскурсії як форми організації пізнавальної діяльності учнів – це спостереження.

Спостереження – це вивчення об’єктів і явищ природи шляхом сенсорного сприйняття, виявлення якостей і властивостей, порівняння, узагальнення, встановлення зв’язків [41].

На рис. 2.13 представлені ключові фактори проведення спостережень на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за умови їх проведення у нетрадиційній формі.

Рис. 2.13. Вимоги до проведення спостережень на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Схарактеризуємо представлені на рис. 2.13 вимоги:

1) циклічність – полягає у багаторазовому поверненні молодших школярів до спостереження вивчених раніше природних предметів та явищ, що забезпечує краще засвоєння знань школярами;

2) нетривалість – під час проведення спостереження вчитель повинен стежити за емоційним станом учнів, уникати перевтоми (почати та завершити дослідження учні повинні з позитивними емоціями);

3) доступність – передбачає, що кожній дитині надається можливість розглянути та дослідити об’єкт самостійно;

4) структурність – передбачає, що кожне спостереження складається з трьох частин:

- початку (концентрація уваги учнів, створення сприятливої атмосфери);
- основної частини (отримання інформації про об’єкт або явище);
- завершення (підбиття підсумків, узагальнення отриманих знань).

3. Блок III. «Програма проведення нетрадиційних форм навчання (на прикладі уроків-екскурсій)».

Будь-який урок-екскурсія, організований з метою пізнавального розвитку учнів, включає наступні складові елементи проведення:

- вступна розмова;
- колективне спостереження;
- індивідуальне самостійне спостереження дітей;
- збір природознавчого матеріалу;
- пізнавальні ігри/вправи/завдання, які виконують учні (із зібраним матеріалом або без нього).

Порядок зазначених складових частин варіюється в залежності від мети екскурсії та сезону.

Основною частиною уроку-екскурсії є колективне спостереження, за допомогою якого вирішуються основні завдання навчальної екскурсії.

Вчитель повинен допомогти дітям помітити та усвідомити характерні ознаки предметів та явищ. Для цього можна використовувати різні прийоми:

- питання;
- загадки;
- порівняння;
- обстеження;
- ігри;
- оповідання;
- пояснення.

Розвитку пізнавальних інтересів та пізнавальної активності сприяють елементи бесід та логічні завдання, запропоновані вчителем. Як приклад можна навести питання: «Чи бачите ви в парку такі ж дерева як на нашій ділянці біля школи?»; «Чим ялинки (берези, горобина тощо) схожі на ялинки біля нашої школи?» тощо. При цьому надзвичайно важливо та доцільно використовувати саме ті з них, які стимулюють прояв емоцій та почуттів дітей.

Можна запропонувати дітям підібрати добрі слова та побажання для птахів та рослин. Необхідно звертати увагу як на окремі природні об'єкти, так і на екологічні спільноти, розглядаючи «поверхи» парку і водойми, визначаючи зумовлену взаємодію між ними, будувати логічні ланцюжки зв'язків і взаємозалежностей.

Під час уроків-екскурсій необхідно проводити дидактичні словесні ігри, орієнтовані на надання учням можливості проявити активну, екологічно грамотну позицію щодо об'єктів природи. Теми можуть варіюватися. Наприклад: *«Ознаки пори року»*, *«Жива і нежива природа»*, *«Птахи люблять тишу»*, *«Комахи»*, *«Природа та людина»* тощо.

У ході проведення уроків-екскурсій корисно організовувати невеликі екологічні акції разом із батьками. Це допоможе учням розширити їх досвід природоохоронної діяльності, сприяє формуванню прагнень активно і самостійно надавати допомогу природним об'єктам, формуванню відчуття гордості та задоволення від виконаної роботи. З-поміж таких акцій можна запропонувати дітям такі: 1) виготовлення та розвішування годівниць для птахів 2) висаджування дерев та інших рослин (квітів, кущів); тощо. У цьому контексті найважливішим є те, що під час таких акцій учні накопичують емоційно-позитивний досвід спілкування з природою та в них розвивається дослідницька та пізнавальна компетентності.

На завершення основної частини нетрадиційного уроку учням дається можливість зайнятися збиранням природознавчого матеріалу, провести індивідуальні самостійні спостереження. При цьому дуже важливо не забувати про охорону природи.

Також надзвичайно важливо та обов'язково слід давати дітям час для відпочинку. Під час відпочинку дітей можна провести ігри та ігрові вправи на закріплення знань про характерні особливості предметів та об'єктів спостереження. Наприклад, ігри *«З якого дерева лист?»*, *«Дізнайся за описом»*, *«Вгадай по запаху»* тощо.

Аналізуючи проведені нетрадиційні уроки, можна звернути увагу на ті, які викликали найбільше емоцій в учнів 3-Б класу. Зокрема, під час інтегрованого уроку-ярмарку на тему «Благодійність як прояв доброти та любові», який проводився 13 листопада в рамках організованого в школі тематичного дня «В Країні добрих сердець» учням були запропоновані різні завдання, серед яких можна відзначити завдання «Мозковий штурм», що полягало у тому, що дітей об'єднали у дві команди та кожній дали по одному питанню для аналізу:

- для команди №1: «Що ви розумієте під словом «благодійність»?»;
- для команди №2 «Людина, що займається благодійністю, яка вона?» (тут треба було схарактеризувати якості, вчинки тощо такої людини на власну думку учня).

Учням дуже сподобалася інтерактивна вправа «Кошик доброти», під час якої вчитель записує на маленьких серцях прислів'я про добро та милосердя і кладе їх у «кошик доброти». Пропонує учням по черзі дістати серця, прочитати прислів'я та пояснити його значення (рис. 2.14). Учні із задоволенням ділилися своїми думками щодо тлумачення прислів'їв, а також отримали завдання за бажанням знайти у довідниковій літературі ще будь-які цікаві приказки, крилаті вирази та прислів'я для подальшого обговорення у класі, що сприяє розвитку пізнавального інтересу та забезпечує пошукову діяльність молодших школярів.

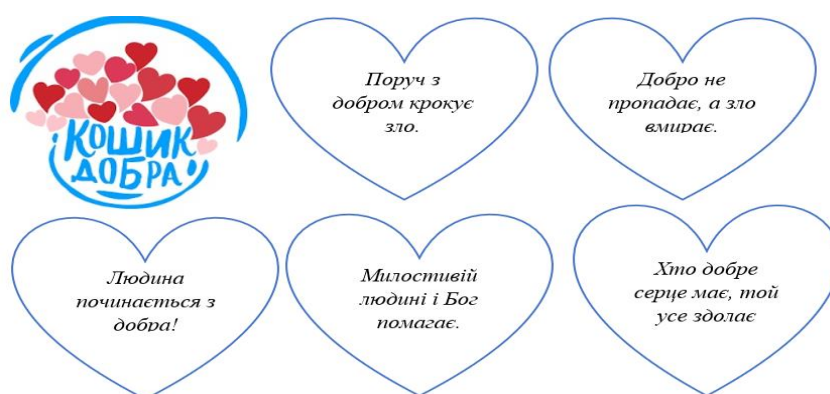

Рис. 2.14. Інтерактивна вправа «Кошик доброти»

Обговорюючи питання благодійності у сучасному суспільстві учням було запропоновано завдання зібрати «Кошик добра», уважно подивившись на запропоновані картинки та пояснити, що на них зображено (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Вправа «Заповни кошик добра»

Після уважного перегляду картинок та обговорення з однокласниками доцільності таких «кошиків добра», учням запропонували заповнити таблицю та зазначити в ній, що можна покласти в «кошик добра» (див. додаток Г)

У межах проведення цього уроку-ярмарку також було запропоновано розв'язати математичні завдання, а ті з учнів, які будуть найбільш успішними та швидкими, мали змогу виграти корм для своїх домашніх улюбленців або обміняти свій приз на подарунок для «вихованців» притулку для тварин. Наприклад, завдання з математики: «Розв'яжи вирази. Розфарбуй малюнок, використовуючи шифр» (рис. 2.16).

Рис. 2.16. Математична вправа «Кошик доброти»

Під час уроку-вікторини на тему «Гірські породи» учням експериментальної групи було запропоновано вправи на розвиток пізнавального інтересу та критичного мислення. Зокрема, вчитель пропонує учням протягом

уроку в процесі ознайомлення з різними видами гірських порід заповнювати поняттєву таблицю (Додаток И).

Для ознайомлення учнів з окремими видами гірських порід та їхніми властивостями, учням пропонується провести нескладні досліди. з сіллю з піском. Зроблено висновок, що пісок у воді не розчиняється.

Таким чином, на формувальному етапі експериментального дослідження було розроблено та впроваджено експериментальну програму з формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобом нетрадиційних форм навчання. Передбачалося проведення 8 різних нетрадиційних уроків з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», а саме: урок-ярмарок «Благодійність як прояв доброти та любові», урок-спостереження «Спостереження за сезонними змінами у природі», урок екскурсія «Знайомство з явищами природи», урок-експериментування «Які властивості має вода», урок-«Дива поряд» «Повітря та його властивості», урок-вікторина «Гірські породи», урок-подорож «Значення Грибів у природі», урок -віртуальна екскурсія «Свійські та дики тварини».

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи

У цьому розділі розглядається контрольний етап дослідно-експериментальної роботи, проведений після впровадження та апробації експериментальної програми формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання.

Мета етапу: визначення рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, які навчаються в ЕГ та КГ, після впровадження системи нетрадиційних уроків в ЕГ, розробленої на основі запропонованої програми формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання.

Проведення контрольної діагностики здійснювалося за анкетуванням і тестами, використаними у межах констатувального етапу.

1. Відповідно до проведеного діагностичного обстеження рівня розвитку пізнавальних потреб у молодших школярів експериментальної та контрольної

груп на контрольному етапі експериментального дослідження було отримано показники, які представлені на рис. 2.17.

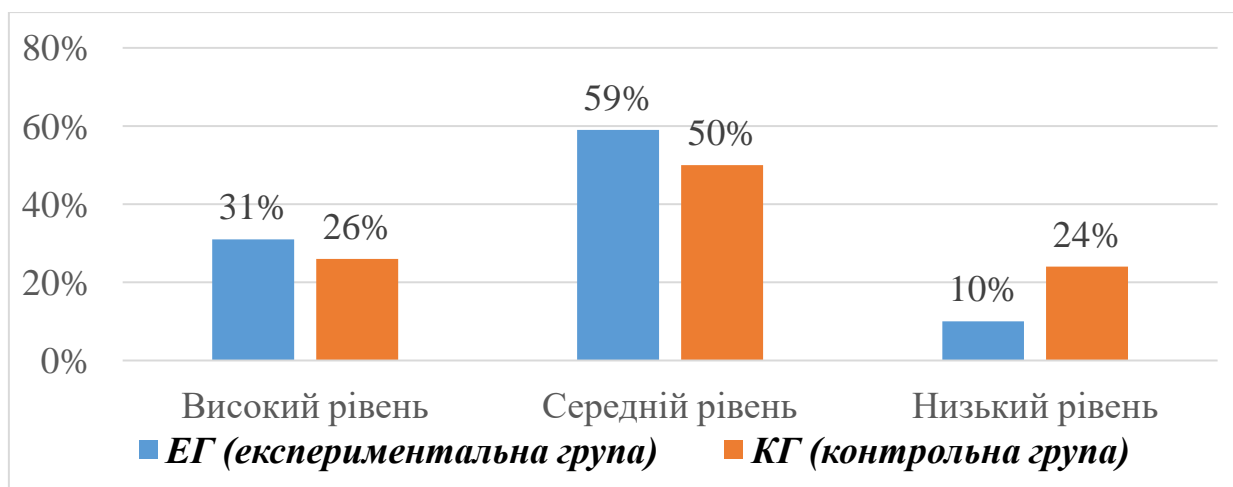

Рис. 2.17. Рівень розвитку пізнавальних потреб у молодших школярів EG та KG (мотиваційний критерій) на контрольному етапі

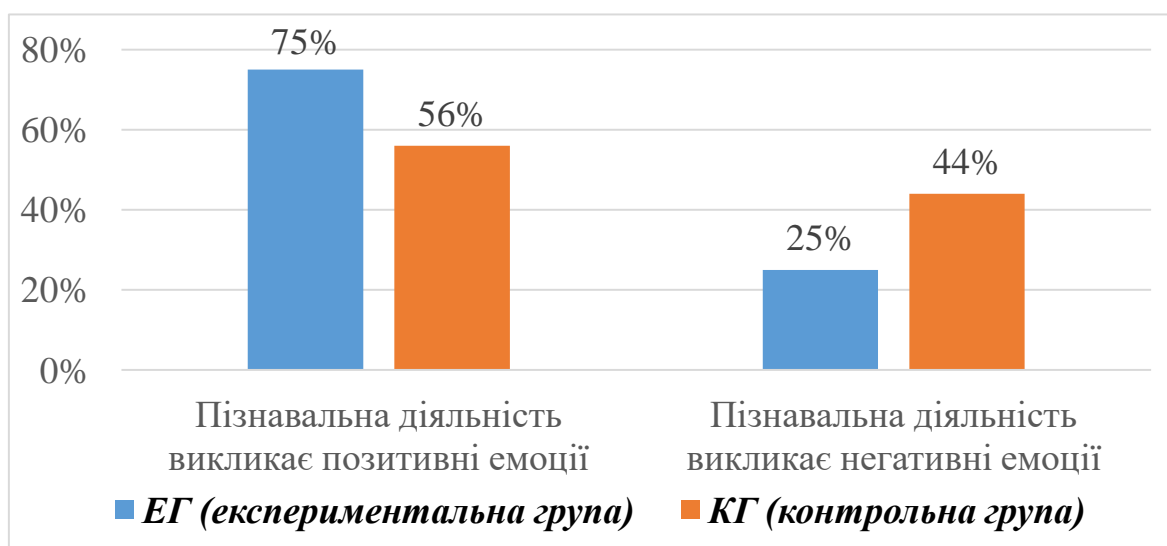
Аналізуючи дані, представлені на рис. 2.17, було встановлено, що як в EG, так і в KG, на контрольному етапі дослідження переважає середній рівень сформованості пізнавальних потреб. Проте серед учнів EG показники середнього рівня зросли на 9%, склавши 59% на контрольному етапі, порівняно із 50% - на констатувальному. Незначним зростанням середнього рівня мотиваційного критерію розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів характеризується і KG – (+7%), склавши 50% респондентів на контрольному етапі дослідження.

Високий рівень розвитку пізнавальних інтересів за мотиваційним критерієм збільшився на 10% серед молодших школярів EG, склавши 31% респондентів, у той час, як показники високого рівня в KG підвищились лише на 5% склавши на рівні констатувального етапу – 24%.

Важливу роль для нашого дослідження має зниження показників низького рівня розвитку пізнавальних потреб у молодших школярів EG та KG. Зокрема, серед учнів експериментальної групи на контрольному етапі низький рівень був зафіксованим 10% скоротившись на 19% , а в KG показники скоротилися на 12%, склавши 24% опитаних респондентів.

2. За результатами проведеної діагностики рівня сформованості пізнавальної діяльності учнів початкової школи, які навчаються в ЕГ та КГ, (організаційний критерій) на контрольному етапі, було отримано дані, представлені на рис. 2.18.

Виходячи з даних, представлених на рис. 2.18, з'ясовано, що в ЕГ зросли показники позитивного ставлення дітей до пізнавальної діяльності, склавши 75% респондентів (або 12 осіб), та відповідно зменшились показники негативного ставлення до 25% (або 4 особи). В КГ показники змінилися в менш значній кількості, і мають позитивне 56% та негативне ставлення 44%.

**Рис. 2.18. Результати
(організаційний критерій) на контрольному етапі**

3. Для визначення рівнів сформованості пізнавального інтересу у учнів молодших класів за операційним критерієм на контрольному етапі, нами було застосовано такий самий метод дослідження, як і на констатувальному - бесіда. Під час діалогу з учнями з'ясували відповідність їх знань згідно проведених уроків за планом експериментальної програми яка відповідала вимогам чинної програми в закладі освіти. (Додаток В.2)

У таблицях 2.5–2.6 представлені загальні результати проведеної діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів ЕГ та КГ на контрольному етапі

Таблиця 2.5

**Результати діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів
молодших школярів ЕГ на контрольному етапі**

Прізвище та ім'я респондента ЕГ	Методика № 1 (мотиваційний критерій)	Методика № 2 (операційний критерій)	Методика № 3 (організаційний критерій)	Загальний рівень
Катерина Б.	3	3	2	Високий
Ігор В.	2	2	1	Середній
Роман В.	2	2	1	Середній
Святослав В.	3	3	2	Високий
Аліна Д.	3	3	3	Високий
Кирило К.	2	2	2	Середній
Олексій М.	2	2	3	Середній
Юрій К.	2	2	2	Середній
Денис О.	3	3	3	Високий
Андрій К.	3	2	2	Середній
Станіслав П.	2	2	1	Середній
Андрій К.	2	2	1	Середній
Артем М.	2	2	1	Середній
Дмитро О.	2	2	1	Середній
Марк Р.	2	2	2	Середній
Михайло С.	1	1	1	Низький
РАЗОМ: Високий рівень – 25% (4 особи) Середній рівень – 69% (11 осіб) Низький рівень – 6% (1 особа)				

Аналізуючи дані, представлені у табл. 2.5, було встановлено, що в учнів ЕГ пізнавальні інтереси переважно сформовані на середньому рівні – 69% респондентів, низький рівень виявлено у 6%, високий – у 25% респондентів.

Таблиця 2.6

**Результати діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів
молодших школярів КГ на контрольному етапі**

Прізвище та ім'я респондента КГ	Методика № 1 (мотиваційний критерій)	Методика № 2 (операційний критерій)	Методика № 3 (організаційний критерій)	Загальний рівень
Віталій К.	2	2	1	Середній
Альбіна В.	2	2	1	Середній
Валентина Д.	2	2	1	Середній
Вікторія К.	2	1	2	Середній
Богдан К.	3	3	2	Високий
Владислав Г.	2	2	1	Середній
Кирило С.	3	3	2	Високий
Анастасія Т.	2	2	1	Середній
Марк М.	3	3	2	Високий
Сергій М.	2	2	1	Середній
Аліса Г.	1	1	1	Низький
Карина С.	2	2	1	Середній
Денис С.	1	1	1	Низький
Віктор Т.	2	2	1	Середній
Світлана Т.	2	2	1	Середній
Данило Я.	2	2	1	Середній
РАЗОМ: Високий рівень - 19% (3 особи) Середній рівень - 68% (11 осіб) Низький рівень - 13%(2 особи)				

Аналізуючи дані, представлені у табл. 2.6, було встановлено, що в учнів КГ показники сформованості пізнавальних інтересів збільшились на 5% в порівнянні із констатувальним етапом дослідження.

На основі даних у табл. 2.5–2.6 було сформовано узагальнені результати проведеної діагностики рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів в ЕГ та КГ на контрольному етапі, які представлені на рис. 2.19.

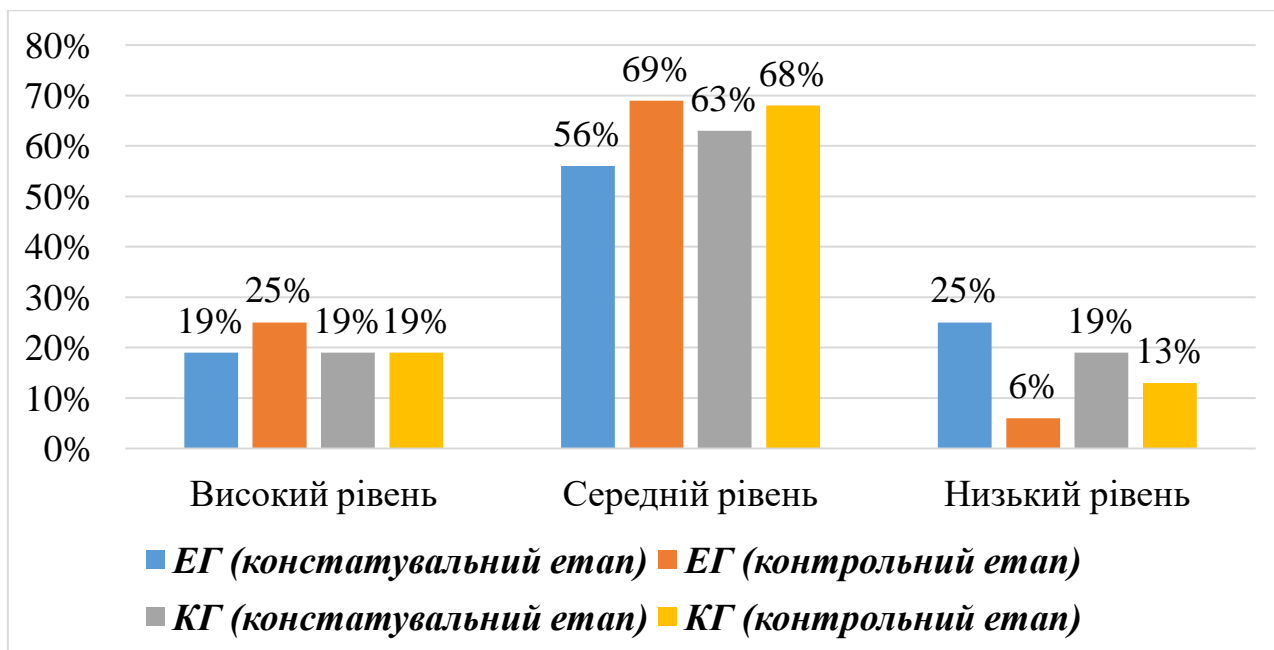

Рис. 2.19. Рівень сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів в EG та KG на контрольному етапі

Аналізуючи дані, представлені на рис. 2.19, було встановлено, що в EG значніше збільшився рівень сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів, у той час, як в KG показники або залишилися незмінними або підвищилися в незначній кількості.

Низький рівень зменшився та становить 6% в EG. Високий рівень в EG зріс до 25%, середній – до 69%.

З цього випливає, що за результатами проведеної дослідно-експериментальної роботи за трьома вищенаведеними методиками виявлено позитивну динаміку розвитку пізнавальних інтересів та пізнавальної компетентності молодших школярів в експериментальній групі, в якій було організовано та впроваджено систему нетрадиційних уроків, спрямованих на формування пізнавальних інтересів молодших школярів.

Висновок до розділу 2

Проведення експериментального дослідження, спрямованого на визначення рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів ЕГ та КГ здійснювалося у три етапи експерименту: констатувальний, формувальний та контрольний.

Отримані результати констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчили про те, що: 1) в учнів ЕГ та КГ на середньому (50% та 43%) та низькому (29% та 36%) рівнях сформовані пізнавальні потреби; 2) зацікавленість в проведенні нескладного експериментування та виконанні завдань інтелектуального та пошукового характеру виявлена у 21% учнів ЕГ та учнів КГ.

Загальний рівень сформованості пізнавальних інтересів у учнів з ЕГ та КГ є посереднім.

На формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи впроваджено експериментальну програму формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання та проведено систему нетрадиційних уроків, спрямованих на формування пізнавальних інтересів молодших школярів.

За результатами проведеного контрольного експерименту було встановлено наступне: 1) у дітей ЕГ та КГ відзначається середній (59% і 50%) та високий (31% і 26%) рівні сформованості пізнавальних потреб; низький рівень виявлено лише у 24% дітей КГ та у 10% в ЕГ; 2) 36% дітей ЕГ має зацікавленість до пізнавальної діяльності; 3) в ЕГ збільшився рівень сформованості пізнавальної діяльності молодших школярів до 69%, а в КГ до – 68%. , тобто в ЕГ підвищився рівень пізнавального інтересу на 10 % а у КГ лише на 5%

Виявлено ефективність організації нетрадиційних форм навчання учнів початкової школи з метою формування пізнавальних інтересів.

ВИСНОВКИ

За результатами аналізу особливостей формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобом нетрадиційних технік навчання, автор дійшов таких теоретичних та практичних висновків:

1. Досліджено зміст і структуру поняття «пізнавальний інтерес» у психолого-педагогічній літературі. На основі узагальнення різних наукових підходів до розуміння сутності поняття «пізнавальний інтерес», було сформульовано таку дефініцію педагогічній категорії «пізнавальний інтерес»: це особливий вид інтересу у навчанні та до самого процесу пізнання, під час якого відбувається опанування змістом навчальних предметів і необхідними знаннями, вміннями та навичками, з метою отримання яких здобувач освіти здобуває освіту.

Встановлено, що пізнавальний інтерес має свою структуру, налічуючи сім структурних компонентів (суб'єктивний, об'єктивний, соціальний аспекти, мотивацію, розвиток та зміну, емоційний компонент, пізнавальні дії та активність) та позитивно впливає на перебіг таких психічних процесів, як мислення, уява, пам'ять, увага (вони набувають особливої активності та спрямованості), а також спрямований на отримання результату, реалізацію поставлених цілей, подолання труднощів та з вольовою напругою й зусиллями.

Визначено педагогічний аспект формування пізнавальних інтересів у молодших школярів та встановлено, що з позиції педагогічного аспекту ефективно формування пізнавальних інтересів в учнів початкової школи залежить від чотирьох ключових умов: 1) наявність колосальної опори на активну розумову діяльність учнів початкової школи; 2) розвиток пізнавальних інтересів та особистості у цілому; 3) наявність позитивної емоційної навчальної атмосфери, створення позитивного емоційного тону; 4) забезпечення сприятливого спілкування у процесі пізнавальної діяльності. .

2. Проведено аналіз сутності та основних ознак нетрадиційних форм навчання учнів в умовах Нової української школи та встановлено, що

нетрадиційні форми навчання є однією з форм організації навчально-виховного процесу у початковій школі, побудованої на основі творчого підходу, що, з одного боку, органічно поєднує в собі ігрову та навчальну діяльність учнів, а з іншого боку, виступає ефективним засобом підвищення пізнавального інтересу молодших школярів до навчального предмета.

3. Виявлено, що використання нетрадиційних форм навчання сприяє: 1) раціональному використанню навчального часу на уроці; 2) підвищенню продуктивності роботи школярів; 3) розширенню функцій учителя; 4) урізноманітненню форм педагогічної роботи з учнями; 5) вихованню творчого мислення школярів; 6) повнішому врахуванню особливостей навчального матеріалу; 7) розробці технологій застосування нових освітніх форм; 8) забезпеченню можливості самостійного пошуку учнями засобів та способів розв'язання завдань, які безпосередньо пов'язані з реальними навчальними та життєвими ситуаціями; 9) розвитку комунікативної, соціальної та пізнавальної компетентностей та формуванню в учнів відповідних знань, умінь та навичок; тощо.

4. Схарактеризовано особливості проведення уроків з використанням нетрадиційних форм навчання у початковій школі та виявлено, що нетрадиційні форми навчання характеризуються низкою умов та особливостей їх організації й проведення в початковій школі, а саме: 1) їх використання є доцільним для організації підсумкових уроків з метою узагальнення та закріплення знань, умінь та навичок учнів; 2) надто часте звернення до нетрадиційних форм організації освітнього процесу може призвести до втрати стійкого інтересу учнів до навчального предмета та процесу навчання; 3) таким урокам повинна передувати ретельна підготовка педагога та розробка системи конкретних навчально-виховних цілей; 4) у ході підбору форм нетрадиційних уроків слід урахувати особливості темпераменту та характеру педагога, рівень підготовленості та специфічні особливості як класу в цілому, так і окремих учнів; 5) необхідність інтеграції зусиль учителів під час підготовки інтегрованих (спільних) уроків різних циклів (наприклад, мистецтво + математика, ЯДС + літературне читання

тощо); б) під час проведення нетрадиційних уроків слід керуватися принципом «із дітьми та для дітей».

Встановлено, що обрання педагогом виду нетрадиційної форми навчання обумовлюється дидактичними цілями уроку, способом його проведення, специфікою процесу освітньої діяльності учнів та його складових частин.

4. Виявлено рівень сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів на констатувальному етапі дослідження. Встановлено, що у дітей ЕГ та КГ відзначається середній (50% і 43%) та низький (29% і 36%) рівні сформованості пізнавальних потреб; 2) 21% дітей ЕГ та КГ рівна кількість мають зацікавленість до експериментування та вирішення пошукових та інтелектуальних завдань. Загальний рівень сформованості пізнавальних інтересів у учнів з ЕГ та КГ є посереднім.

5. Розроблено, апробовано та експериментально перевірено ефективність програми формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами використання нетрадиційних форм навчання, яка передбачала проведення 8 різних нетрадиційних уроків з навчального предмету інтегрований курс «Я досліджую світ».

За результатами проведеного контрольного експерименту було встановлено наступне: 1) у дітей ЕГ та КГ відзначається середній (59% і 50%) та високий (31% і 26%) рівні сформованості пізнавальних потреб; низький рівень виявлено у 24% дітей КГ та 10% у ЕГ; 2) 36% дітей ЕГ має зацікавленість до пізнавальної діяльності; 3) в ЕГ збільшився рівень сформованості пізнавальної діяльності молодших школярів до 69%, а в КГ до – 68%., тобто в ЕГ підвищився рівень пізнавального інтересу на 10 % а у КГ лише на 5%

Виявлено ефективність організації нетрадиційних форм навчання учнів початкової школи з метою формування пізнавальних інтересів.

Гіпотезу доведено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 07.10.2022).
2. Бахмач Л.А. Актуальні ідеї науково-педагогічної спадщини А.М.Алексюка. Науковий вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2017. Випуск 129. 10-13 с. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/554280.pdf> (дата звернення 06.11.2022).
3. Березюк О.С., Власенко О.М. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: навчальний посібник / 7-е вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 2018. 848 с.
5. Бібік Н.М. Засоби формування пізнавальних інтересів молодших школярів (досвід експериментального дослідження). 2021. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/4/visnuk_10.pdf (дата звернення: 11.11.2022).
6. Бібік Н.М., Бондарчук Г.П. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Частина 1. Харків: Видавництво: «Ранок», 2018. 80 с.
7. Бібік Н.М., Бондарчук Г.П. Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х ч.). Частина 1. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 120 с.
8. Білоконь О., Кучай О.В. Педагогічні умови формування пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання // Проблеми і перспективи розвитку освіти у XXI столітті. 19–20 листопада 2020 р. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/99-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-11-12-lystopada-2020-roku/519->

[pedagogichni-umovi-formuvannya-piznavalnikh-interesiv-molodshikh-shkolyariv-u-protsesi-navchannya](#) (дата звернення: 18.02.2023).

9. Бондар В.І. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. 266 с.
10. Бондаренко Н.В. Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 2. С. 2-7.
11. Блог учителя Кацан В.В. 2023. URL: http://katsanblog.blogspot.com/p/blog-page_18.html?m=1 (дата звернення: 17.03.2022).
12. Буяк Р.Р. Навчаємо граючи. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 25. С. 26–28.
13. Васьківська Г. Дидактичні аспекти реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4 (18-19). С. 21–29.
14. Вашуленко М.С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
15. Весельська І. Вплив нестандартних уроків на рівень засвоєння знань, умінь і навичок учнів // Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської., Н.Ю. Рудницької, Ю.М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
16. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Академія, 2016. 616 с.
17. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
18. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованому курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної

середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Видавництво «Генеза», 2020. 256 с.

19. Гільберг Т., Тарнавська С., Грубіян Л., Павич Н. Я досліджую світ. 3 клас. Частина 1. Київ: Генеза, 2020. 160 с.

20. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє видання, виправлене. Київ: Академвидав, 2015. 352 с.

21. Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряду підготовки «Початкова освіта». Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.

22. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 428 с.

23. Желанова В.В., Теплинська В.В. Засоби стимулювання пізнавальних інтересів учнів першого класу. *Вісник Запорізького національного педагогічного університету*. 2018. Випуск 13. С. 7–10.

24. Здір Д.Р. Нестандартні уроки як засіб підвищення якості знань з математики у початковій школі. *Вісник Черкаського державного університету*. 2018. Випуск 2. С. 373-375.

25. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. Київ: НТУ, 2017. 172 с.

26. Інтегроване навчання – це що таке? Форми, технологія та умови навчання. 2021. URL: <https://government.com.ua/navchannia/integrované-navchannya-tse-shcho-take-formi-tekhnologiya-ta-umovi-navchannya.html> (дата звернення: 12.12.2022).

27. Коханко О.Г. Історичні аспекти розвитку інтегрованого підходу в освіті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Випуск 1. С. 93–100.

28. Качур Б.М. Особливості формування пізнавальних інтересів в учнів молодших класів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія “Педагогіка, соціальна робота”. 2015. Випуск 35. С. 78–81.

29. Кириченко В.І. Організація партнерської взаємодії навчального закладу і батьків учнів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Випуск 17 (1). С. 319–326.

30. Коваль О.Є. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 138 с.

31. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 11.10.2022).

32. Лисенко Л. Нетрадиційні форми навчання в сучасній загальноосвітній формі. 2015. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1789> (дата звернення: 18.12.2022).

33. Макаренко А.В. Застосування нестандартних уроків у ПТНЗ. *Економіка інноваційної діяльності підприємств Педагогіка та психологія, мова та культура*. 2019. Випуск 2. С. 705–706.

34. Мачинська Н., Оприск М. Теоретичні аспекти використання ігрових технологій на уроках в початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 229-232.

35. Мережа закладів Sofi-Den Kids. Алла Сенчило. 2023. URL: <https://sofidenkids.com/> (дата звернення: 18.07.2023).

36. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 р.: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-148 від 16 березня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення: 10.12.2022).

37. Мурзін Н.І. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. *Освітній портал «На урок»*. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31882/Kohanko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 11.10.2022).

38. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навчально-методичний посібник / Цимбалару А.Д. Київ :Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.

39. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2017. 206 с.

40. Новик І.М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів: автореф. дис. ... здоб. наук. ступ. к. пед. н., 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2016. 20 с.

41. Олійніченко А. Нестандартні уроки математики. *Вісник Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2020. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ewp1kGcYiYQJ:https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/article/download/1397/pdf&cd=59&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 13.01.2023).

42. Пашко Н. Формування пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання як психолого-педагогічна проблема. 2019. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715672/1/Pashko_19_DTiP_Konf.pdf (дата звернення: 14.02.2023).

43. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. посіб. / І.Ф. Прокопенко, О.М. Іонова, В.І. Євдокимов [та ін.]; Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди; за ред. І.Ф. Прокопенка. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.

44. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні. *Рідна школа*. 2015. № 4. С. 62–65.

45. Піхур О. Нетрадиційні форми організації навчання: переваги та недоліки. *Наука. Освіта. Молодь*. 2016. №2 (36). С. 108–109.

46. Пономарьова К. Нестандартні форми організації навчання української мови в початкових класах. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21RE

[F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Psh_2015_12_3](#) (дата звернення: 16.03.2023).

47. Порожня С.К. Нестандартні уроки в початкових класах. *Бібліотечка вчителя початкової школи*. 2013. №7. С. 68–71.

48. Порядченко Л.А., Олексюк Т.Г. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2021. №10 (98). С. 266–270.

49. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. *Офіційний вісник України*. 2019. № 62. Ст. 2156.

50. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. Ст. 259.

51. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33.

52. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. Ст. 637.

53. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. №2145-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Стор. 7. Ст. 2392.

54. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. №463-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. №24. Стор. 7. Ст. 916.

55. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. *Офіційний вісник України*. 2017. №1. Стор. 84. Ст. 22.

56. Пуш О., Яцик Т., Замелюк М. Супровід розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів: діагностичний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2021. Випуск № 1. С. 54–60.

57. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
58. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії»*. 2019. № 19 (3). С. 26–32.
59. Семеновська Л.І. Формування пізнавального інтересу молодших школярів. Педагогічний досвід роботи. 2021. URL: <http://znz81.zp.ua/images/metod/dosvid4.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).
60. Сергеева В. Педагогічна комунікативна взаємодія в системі «учитель – учні» та її виховна цінність в умовах спільної творчої діяльності. *Педагогічний часопис Волині*. 2015. №5. С. 57–63.
61. Стребна О.В., Соценко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / 5-е вид. Харків: Основа, 2019. 174 с.
62. Технологія інтерактивного навчання. 2021. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4682-4-hrupy-tekhnolohii-interaktyvnoho-navchannia> (дата звернення: 18.04.2023).
63. Тимофеева І.Б., Дядечко А.О. Контент-орієнтована інтеграція як ефективна форма навчання молодших школярів. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн.* 2020. №6 (195). С. 74-81.
64. Тимофеева І.Б. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь). Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта. Маріуполь: МДУ, 2022. 124 с.
65. Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. (1-2 клас): Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 р. № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 14.10.2023).
66. Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. (1-2 клас): Наказ Міністерства освіти і науки України

від 08 жовтня 2019 р. № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 14.10.2023).

67. Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. (3-4 клас): Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 р. № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення: 14.09.2023).

68. Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. (3-4 клас): Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 р. № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення: 01.10.2023).

69. Український педагогічний словник / за ред. С.У. Гончаренка. Київ: Либідь, 2017. 376 с.

70. Федорук О.Н. Нетрадиційні методи навчання на уроках в початковій школі. *Наукове мислення* // XIV Всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. 2019. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/220-netraditsijni-metodi-navchannya-na-urokakh-v-pochatkovij-shkoli> (дата звернення: 03.01.2023).

71. Філімонова Т. Формування пізнавального інтересу молодших школярів на інтегрованих уроках в умовах концепції НУШ. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. Випуск 5. С. 124–130.

72. Шевельова В.В. Методика організації ігрової діяльності в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 4. С. 6–9.

73. Я досліджую світ: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, О. Гнатюк, Н. Павич. Київ: Генеза, 2018. 112 с.

74. Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич. Київ: Генеза, 2019. 144 с.
75. Я досліджую світ: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич. Київ: Генеза, 2020. 160 с.
76. Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич. Київ: Генеза, 2021. 160 с.
77. Ягупов В.В. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ: 2017. 560 с.
78. Interactive Math Lessons. URL: <http://166.78.76.211/lessons/a-measurement-non-standard-units.html> (дата звернення: 16.04.2023).
79. Nochvinova O. Non-standard forms of teacher work. *Pochatkova shkola*. 2018. Vol. 11, Pp. 4–6.
80. Pecherska E. Lessons are different and unusual. *Ridna shkola*. 2015. Vol. 4. Pp. 62–65.
81. Škultéty M. Solving Non-Standard Tasks and Problems in Primary Mathematics Education in the Czech Republic // Conference: 12th International Conference of Education, Research and Innovation. 2019. Volume: ICERI2019. Pp. 4093-4100.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкетування «Загадковий тест»

Учня(ці) 3 - ___ класу _____ (напиши своє ім'я за бажанням)

Прочитай питання, та познач зручним способом один із варіантів відповідей найбільш підходящу для тебе.

1. Я чекаю початок уроку Я досліджую світ (ЯДС):

- а) майже ніколи;
- б) інколи ;
- в) часто.

2. У мене хороший настрій на уроці ЯДС:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

3. Мені цікаво на уроках ЯДС:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

4. Я виконую домашні завдання з уроку ЯДС самостійно:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

5. Виконане домашнє завдання з уроку ЯДС додає мені впевненості у собі та своїх знаннях:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

6. Я виконую додаткові завдання з ЯДС в класі та дома:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

7. Я намагаюсь виконувати завдання з ЯДС до кінця, навіть якщо вони потребують виконання довгих, однакових дій:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

8. Я звертаюсь до вчителя з питаннями що стосуються ЯДС:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;
- в) часто.

9. Я можу повторити вивчене на уроці ЯДС після шкільної перерви:

- а) майже ніколи;
- б) інколи;

в) часто.

10.Я находити особисті способи вирішення завдань з ЯДС:

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

11.На уроках ЯДС я слухаю питання вчителя та намагаюсь дати відповідь на них:

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

12.Я хочу відвідувати додаткові заняття з ЯДС:

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

13.Мені подобається виконувати творчі завдання з використанням додаткового матеріалу :

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

14.Я люблю працювати самостійно на уроках ЯДС:

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

15.Я хочу вивчати ЯДС і надалі:

а) майже ніколи;

б) інколи;

в) часто.

Дякую! Молодці! Ви гарно впоралися з цим завданням!

Анкета «Цікавий урок»

Учня(ці) 3 - __ класу , моє ім'я _____ (за бажанням).

Дай відповіді на питання :

1. Якщо тобі запропонують обрати роль на наступний урок, я буду :
 - а) у ролі глядача;
 - б) у ролі учасника команди.
2. Під час проведення уроку я досліджую світ, мені подобається:
 - а) слухати вчителя;
 - б) виконувати дослідницькі завдання, та шукати відповідну інформацію.
3. Як ти гадаєш , щоб вивчати природу що тобі потрібно?
 - а) дивитися наукові фільми;
 - б) проводити спостереження за природними явищами та досліджувати природу.
4. Чи уважно ти слухаєш вчителя під час екскурсії?
 - а) так;
 - б) ні, постійно відволікаюсь на друзів.
5. Вчитель тебе просить допомоги в організації наступного уроку і дає обрати вид допомоги, який саме вибереш:
 - а) буду розмальовувати плакат;
 - б) розгляну матеріал самостійно і буду вигадувати конкурси.
6. Чи хотів би ти , щоб уроки були незвичними для тебе ?
 - а) так;
 - б) ні.
7. Коли ти займаєшся на уроці цікавим навчальним завданням, чи важко відвернути твою увагу?
 - а) так;
 - б) ні.
8. Чи є у тебе страх зробити помилку?
 - а) так;
 - б) ні.
9. Ти не боїшся ставити запитання?
 - а) так;
 - б) ні.
10. Чи впевнений ти у своїх здібностях?
 - а) так;
 - б) ні.
11. Ти отримуєш засудження з боку однолітків ?
 - а) так;
 - б) ні.
12. Чи подобаються тобі змагання та вікторини ?
 - а) так;
 - б) ні.

Дякую! Для мене важливі твої відповіді !

Додаток В*Додаток В.1*

Перелік питань для співбесіди з учнями 3-А та 3-Б класів, для виявлення операційного критерія рівня пізнавального інтересу на констатувальному етапі дослідження :

1. Які людські якості ти знаєш? Назви та поясни їх.
2. Сім'я це -..... Яка твоя сім'я?
3. Ти відповідальна людина? Як ти розумієш це поняття?
4. Назви перелік обов'язків дитини ?
5. Що таке справедливість ? Твої дії завжди справедливі? Були випадки що з тобою поводитись не справедливо?
6. Що таке конфлікт? Чим він відрізняється від суперечки ?
7. Ти учень школи, які у тебе обов'язки ?
8. А чи знаєш ти свої права учня ?
9. Що ти знаєш про сімейні традиції? Які є у твоїй родині?
10. Чому людське здоров'я - найцінніший скарб?

Додаток В.2

Перелік питань для співбесіди з учнями 3-А та 3-Б класів, для виявлення операційного критерія рівня пізнавального інтересу на контрольному етапі дослідження :

1. Усі предмети та організми що нас оточують називаютьі бувають вониТа
2. Що таке спостереження? Чи є у тебе любимий об'єкт спостереження?
3. У яких станах можуть перебувати речовини? Лід це
4. Яких свійських тварин ти можеш назвати? Навіщо люди їх утримують?
5. Що таке культурні рослини? Для чого використовуються культурні рослини?
6. Які властивості повітря тобі відомі? Як люди їх використовують у повсякденному житті?
7. Що таке корисні копалини і як ти можеш їх досліджувати?
8. З чого складається ґрунт? Що таке перегній?
9. Які сезони року ти знаєш, назви ознаки осені.
10. Що таке розчин? З яким розчином ти стикаєшся кожен день ?

Високий рівень: діти чітко відповідають та встановлюють причинно-наслідкові зв'язки об'єктів дослідження з навколишнім світом та дають їм чітку характеристику. Середній рівень був притаманний дітям, які робили незначні помилки під час аналізу об'єкта та явища. Вони чітко усвідомлюють результати своєї діяльності та вміють пояснювати зв'язки й залежності в природі тощо. Низький рівень вони не зуміли сформулювати мету досліджу, а також проаналізувати об'єкт дослідження та виділити його суттєві ознаки.

**Фрагменти уроку-ярмарку до тематичного дня «В Країні добрих сердець»
(тема «Благодійність як прояв доброти та любові»)**

До всесвітнього ДНЯ ДОБРОТИ 13 листопада

Форма проведення уроку: очна.

Завдання 1. *«Мозковий штурм».* Дітей об'єднують у дві команди і кожній дають по одному питанню для аналізу:

Команда №1: Що ви розумієте під словом «благодійність»?

Команда №2: Людина, що займається благодійністю, яка вона? (якості, вчинки тощо).

Завдання 2. *Прочитай текст.*

БЛАГОДІЙНІСТЬ

«З кожним роком в благодійності бере участь все більше і більше людей. Що ж це за явище?

Благодійність – це надання безкорисливої допомоги нужденним. У сучасному світі багатьом людям, що потрапили у важку життєву ситуацію, потрібний благодійник. Далеко не кожен може самостійно впоратися з бідною, часом людям просто необхідна чиясь допомога.

Благодійність – популярне явище в наш час, і це, безсумнівно, радує. Однак існує і зворотна сторона медалі. На жаль, бувають випадки, коли благодійні фонди організують шахраї. Бажаючи допомогти нужденним, люди переводять їм матеріальні засоби, вважаючи, що здійснюють благий вчинок. На ділі ж гроші надходять в кишеню кримінальних структур. Буквально 20 років тому такого не було, однак і благодійність в той час не була так популярна. У зв'язку з цим, я вважаю, необхідно створити спеціальні контрольні установи, що будуть перевіряти діяльність благодійних фондів. Благодійна діяльність стала частиною іміджу багатьох знаменитих людей. Це, звичайно, прекрасно, але чи всі з них щиро жертвують свої кошти?

Благодійність має різні напрямки: допомога інвалідам і тяжкохворим людям, в тому числі дітям, допомога самотнім людям похилого віку, сиротам в дитячих будинках. Для мене особисто найбільш значуща форма благодійності – це допомога важкохворим дітям. Я завжди із здриганням серця читаю подібні оголошення про допомогу.

Важливо поставити самому собі питання: “А чи готовий я займатися благодійністю?”. Якщо відповідь ствердна, то варто задуматися, чим ти можеш допомогти ближньому. Благодійність – це не тільки фінансова допомога. Можна допомагати нужденним абсолютно будь-якими товарами. Я, наприклад, регулярно віддаю непотрібні мені книги і одяг в спеціальні центри допомоги. Так речі не припадають пилом у шафі, навпаки, набувають нове життя.

Благодійність – це не тільки справа багатіїв. У повсякденному житті ми просто не замислюємося про те, що зробити добру справу не так вже й складно.

А варто було б ... Мільйонам людей потрібно наша допомога, і, я вважаю, ми не маємо права на це закривати очі. Адже якщо ми не будемо допомагати нужденним зараз, то хто тоді допоможе нам в біді?» [62].

(<http://korusno-znatu.in.ua/navchannya/tvory/tvir-pro-blagodijnist/>)

Питання до тексту:

- 1) Що таке «благодійність»?
- 2) Чому благодійність сьогодні набуває популярності?
- 3) Які напрямки благодійності вам відомі?
- 4) Чи правда, що благодійність – це лише справа для багатіїв?
- 5) Чи хотіли б ви займатися благодійністю? Чому?

Завдання 3. Інтерактивна вправа «Кошик доброти».

Вчитель записує на маленьких серцях прислів'я про добро та милосердя і кладе їх у «кошик доброти». Пропонує учням по черзі дістати серця, прочитати прислів'я та пояснити його значення.

*Поруч з
добром крокує
зло.*

*Добро не
пропадає, а зло
вмирає.*

*Людина
починається з
добра!*

*Милостивій
людині і Бог
помагає.*

*Хто добре
серце має, той
усе здолає*

Завдання 4. Інтерактивна вправа «Авторське крісло».

Вчитель пропонує учням закінчити авторську казку «Жителі планети Мультляндія» (Країна добрих сердець), надавши зачин. Кожний учень повинен продовжити казку на свій лад.

На далекій планеті Мультляндія жила собі сім'я мультляндів – невеличких за розміром рожевих чоловічків із великою головою, смішними вусиками замість вух, маленькими ручками з трьома пальцями та надзвичайно великими серцями. Всі вони завжди, за будь-яких обставин поспішали один одному на допомогу!

Одного разу... (продовження казки).

Завдання 1. Подивись уважно на картинки. Що на них зображено?

Заповни таблицю та напиши, що можна покласти в «кошик добра»?

(Відповідь: одяг, взуття, засоби гігієни, дитячі іграшки, книги, продукти).

Завдання 2. Вправа «Ситуативні дискусії».

Оцініть подану ситуацію.

Ситуація №1. Пані Тетяна проживає у великій багатоповерхівці разом зі своїм песиком Фунтіком. Він такий кумедний, завжди до всіх підбігає та вітається.

Одного разу пані Тетяна вирішила поїхати до своїх друзів у гості, засиділася там за чаюванням та тортиком. Настав пізній час, і пані Тетяна вирішила залишитися у своїх друзів на ніч. Фунтік залишився вдома сам.

Дайте відповідь на питання:

Чи можна людину, яка викинула на вулицю домашнього улюбленця (кошеня, цуценя, хом'яка тощо) або іншу живу істоту або залишила його самого надовго, називати подругою/другом, який здатен щиро любити? Чому?

Завдання 3. Уяви, що тобі випала нагода заснувати свою власну благодійну організацію.

Яку б назву ти їй дав/дала?

Що б зобразив/ла на її емблемі?

Якому виду благодійності було присвячено діяльність твоєї благодійної організації?

Намалюй емблему своєї благодійної організації та дай їй назву.

Завдання 1. Розв'яжи вирази по порядку. Прочитай повідомлення, скориставшись підказкою. Із поданих букв утвори слова, склади їх у речення та запиши.

$$(592 \div 8) - 56 =$$

$$8 \cdot 1 + 8 =$$

$$(119 + 81) - (31 \cdot 6) =$$

$$(81 - 0) \div 9 =$$

$$8 \cdot 2 + 0 =$$

$$(84 - 72) \div 2 =$$

$$20 \cdot 5 \cdot 3 \div 100 =$$

$$56 \div 7 =$$

$$222 \div 2 - 85 - 24 =$$

$$176 \div 8 - 5 =$$

$$965 \div 965 =$$

$$(792 \div 9) - 74 =$$

$$1000 \div 100 \div 2 =$$

$$32 \div 2 =$$

$$135 \cdot 1 \div 9 =$$

$$27 \div 9 =$$

	А	Б	В	Г	Д	Е	З	И	І	К	Л	М	Н	О	П	Р	С	Т	У	Ц
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
										0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Відповідь: Твори добрі справи.

Завдання 2. На благодійному ярмарку у школі діти продавали печиво та торти, приготовлені матусями, а також власноруч зроблені браслетики та поробки. Діти зібрали 890 гривень. Половина вторгованих грошей пішла на придбання корму для собак та котів у притулок для тварин «Кіт-Пес», чверть грошей – на купівлю ліків для ветеринарної клініки.

Визнач:

1) Скільки коштів витратили діти на придбання корму для собак і котів у у притулок для тварин «Кіт-Пес»?

2) Скільки коштів пішло на купівлю ліків для ветеринарної клініки?

3) Скільки коштів у дітей залишилося?

Придумайте, куди можна витратити решту вторгованих з благодійного ярмарку грошей?

÷

Завдання 3. Розв'яжи вирази. Розфарбуй малюнок, використовуючи шифр.

 - 1701; 92; 111; 224	 - 1; 300; 134; 632	 - 12; 63; 162; 11; 800	 - 10; 776; 792
---	--	--	--

Завдання 1. Як ви розумієте слово «доброта»? Побудова асоціативного куща.

Намалюйте «внутрішній світ» доброї людини.

Завдання 2. Роздивись уважно емблеми благодійних організацій.

Дай відповіді на питання:

- 1) Які символи заховані в емблеми благодійних організацій їх творцями?
- 2) Як ти вважаєш, що вони означають?
- 3) Пригадай, для чого у мистецтві використовується символізм?

Завдання 3. *Роздивись репродукції картин видатної української художниці Наталії Жижко, представлені на благодійній виставці у Лондоні (Велика Британія), яка проводиться у вересні-жовтні 2022 р.*

*Натюрморт із яблуком
(Наталія Жижко)*

*Краса
(Наталія Жижко)*

Дай відповіді на питання:

1. Як ти вважаєш, якою є мета проведеної виставки вінницької художниці Наталії Жижко?
2. Поміркуй та поясни, для чого сучасні художники, музиканти, письменники, танцюристи проводять благодійні заходи (концерти, виставки, літературні вечори тощо)?

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Спостереження за сезонними змінами у природі. Як змінилась природа восени.

Мета:

- навчити дітей вести спостереження за сезонними змінами у природі;
- вміти розуміти ознаки пори року;
- розвивати спостережливість, естетичні почуття, та бережне ставлення до природи.

- вміти пояснювати власні думки та доводити твердження;

- вміти ефективно працювати в команді;

Тип уроку: урок-спостереження ;

Форма проведення уроку: урок на природі;

Обладнання: блокноти, щоденники для спостережень або папір, олівці, кольорові ручки, маркери, фотоматеріали з ілюстраціями та тему сезонних змін у природі, 6 невеликих капелюхів (паперових): білого, жовтого, чорного, зеленого, червоного та синього кольорів, підручник «Я досліджую світ» для 3 класу за Гільберг Т.Г., Тарнавською С.С., Грубіян Л.В., Павич Н.М..

Обладнання медичного працівника та супроводжуючих: аптечка , прапорці для перетину доріг.

Хід уроку

1. Привітання із учнями.

Ласкаво прошу, юні дослідники! Сьогодні ми станемо уважними спостерігачами природи, досліджуючи чудеса зміни пори року. Давайте вирушимо в цю пригоду разом.

Правила безпеки: Увага! Не залишайте групу та повідомляйте вчителя про будь-які небезпеки. Наш парк - це дім для численних рослин та тварин. Будьте обережні та поважайте природне середовище. Ми зберігаємо наш парк чистим. Використовуйте смітнички та бережіть природу разом із нами. Під час екскурсії важливо слухати вчителя, зберігати спокій та дотримуватися інструкцій. Це допоможе уникнути непорозуміння. Під час початку тривоги – спокійно, парами за мною слідуємо до укриття, один одного не губить , не штовхає! Ви маєте право робити запитання, спостереження та діліться своїми враженнями з дозволу вчителя. Будьте доброзичливими один до одного. Взаємодія та дружба роблять нашу екскурсію незабутньою. Будьте відкриті до нових ідей та думок. Нехай наша екскурсія буде не лише освітньою, але і веселим заходом, наповненим дружбою та цікавими відкриттями!

Етап підготовки до спостережень: Перш ніж ми почнемо, давайте переконаємося, що у нас є все необхідне. Кожен із вас отримає блокнот, щоденник для спостережень, олівці, кольорові ручки та маркери, також ви маєте телефони для фотографування.

2. Вступна частина.

Діти, чи можете ви назвати чотири пори року?(*відповідь*) Про що ви думаєте, коли згадуєте про кожну пору року? Знаєте за рахунок чого відбувається зміна пір року? Слухайте.

Коли Земля, рухаючись навколо Сонця упродовж року, «підставляє» до нього то Північну, то Південну півкулі. Коли в Північній півкулі, де ти живеш, настає весна, літо, осінь або зима, в Південній півкулі в той самий час приходить осінь, зима, весна або літо. Сонце впливає на настання пір року на Землі.

Давайте розглянемо короткі характеристики кожної пори року та наочно розглянемо як вони можуть виглядати:

1. Зима - сезон снігу та льоду. Дні короткі, а ночі довгі. Це час для того, щоб

зазирнути всередину і насолодитися святами.

2. Весна - сезон нових починань. Розквітають квіти і розпускаються бруньки на деревах. Це час для того, щоб вийти на вулицю і насолодитися свіжим повітрям.

3. Літо - це сезон веселощів на сонці. Дні довгі, а погода тепла. Це час для купання, походів та ігор на свіжому повітрі.

4. Осінь — це час, коли природа готується до зими, із змінами в ландшафті, погоді та активності рослин і тварин. Листя багатьох дерев змінює свої кольори на відтінки червоного, помаранчевого, жовтого та коричневого. Це є однією з найвідоміших особливостей осені - "осіння палітра". Багато дерев та кущів починають втрачати своє листя. Цей процес, відомий як опадання листя, є природнім механізмом для збереження енергії та адаптації до низьких температур. Древа і рослини входять у період спокою або латентного росту. Це період, коли вони повільно припиняють активний ріст і фізіологічні процеси, адаптуючись до низьких температур. Зазвичай осінь супроводжується частими дощами та туманами, збільшуючи вологість в атмосфері. Осінь — час для збирання врожаю. Багато сільськогосподарських культур, таких як пшениця, кукурудза, яблука, груші та інші, дозрівають і готові до збору. Тварини

розпочинають підготовку до зими, роблять запаси їжі та будують сховища щоб впасти в стан глибокого сну (сплячку), щоб зберегти енергію та пережити період дефіциту їжі. Деякі види птахів готуються до міграції на південь. Осінь часто супроводжується похолоданням, зниженням температур та першими приморозками. Дні стають коротшими, а ночі — довгими, оскільки Земля нахилена відносно Сонця.

3. Спостереження за сезонними змінами

Сьогодні ми побудемо вченими і дослідимо зміни, які відбуваються в природі зі зміною пір року. Ми будемо використовувати наші органи чуття, щоб спостерігати за цими змінами і записувати їх у наші блокноти, щоб поділитися власними думками. Можете зробити замальовки, якщо вам так буде зручніше, або фотографії.

Я пропоную вам уважніше спостерігати за такими змінами як:

1. Рослини. Подивіться на зміни в кольорі, розмірі та формі листя. Шукайте квіти або плоди;
2. Дерева. Подивіться на зміни в кольорі листя. Шукайте ознаки нового росту, такі як бруньки або пагони;
3. Тварини. Шукайте птахів, комах та інших тварин. Прислухайтеся до їх звуків.
4. Погода. Відчуйте температуру, подивіться на хмари, пошукайте ознаки дощу чи снігу.

Кожен учень починає процес спостереження та записує або замальовує характерні сезонні зміни, які бачить.

4. Діалог, дискусія по групах.

Після завершення спостережень необхідно зібрати усіх учнів в одному місці.

Пропоную вам поділитися власними спостереженнями із іншими. Які зміни ви побачили? Які незвичайні або загадкові події відбулися в процесі дослідження? Що вас здивувало та змусило замислитися?

5. Вправа для розвитку критичного мислення «6 капелюхів»

Необхідно пояснити діям вправу «6 капелюхів» як спосіб критичного осмислення спостережень. Дітей необхідно поділити на 6-ть команд, кожна з яких буде відповідати за окремий колір капелюху

Картинка для пояснення суті гри «6 капелюхів»

Давайте одягнемо наші «капелюхи», щоб проаналізувати те, що ми спостерігали. Кожен капелюх представляє різний спосіб мислення про сезонні зміни, які ми бачили.

1. Білий капелюх – поділіться фактами та інформацією про те, що ви спостерігали;
 2. Червоний капелюх – висловіть свої почуття та емоції щодо помічених змін;
 3. Жовтий капелюх – поділіться позитивними аспектами та перевагами змін;
 4. Чорний капелюх – обговоріть будь-які занепокоєння або негативні аспекти змін;
 5. Зелений капелюх – генеруйте креативні ідеї або пропозиції, пов’язані зі спостереженнями;
 6. Синій капелюх: підбийте підсумки обговорення та загального навчання.
- Дітям необхідно дати час для обговорення, вибору представника від команди, який буде оголошувати відповіді команди. Після чого послідовно кожна команда доповідає з дотриманням правил поваги один до одного.

6. Обмін думками та підсумок уроку

Наша пригода зі спостереженнями на свіжому повітрі підійшла до кінця. Перш ніж ми завершимо, хто хотів би поділитися своїми думками або висновками?

Бажаючі можуть відповісти та поділитися роздумами або досвідом того, що вони спостерігали і обговорювали.

7. Домашнє завдання

Прочитати в підручнику с. 66-69. Зробити доповідь на тему «Сезонні зміни у природі». У розповіді ви можете поділитися сьогodнішнім досвідом спостереження, а також використати минулий досвід спостереження за змінами пір року.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Знайомство з явищами природи

Мета:

- сформувані уявлення про природні явища та їх роль для навколишнього середовища;
- сформувані навички співпраці у команді, самоповаги та поваги до інших;
- розвинути навички критичного мислення, вміння висловлювати думки, утримувати увагу та впорядковувати новий досвід.

Тип уроку: урок- екскурсія.

Форма проведення уроку : дистанційна.

Обладнання: блокноти для нотування, 5 однакових кубиків Блума.

Презентація: https://drive.google.com/file/d/1oKWJ-789GQpAFbKxqrINgF2p8Ost0AIG/view?usp=drive_link Підручник «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу

Хід уроку

1. Привітання із учнями (слайд1,2)

Вітаю вас, діти! На сьогодні у нас запланована онлайн екскурсія, для того щоб відкрити для себе чудеса світу явищ природи.

2. Налаштування зв'язку з природою

Діти, ви пам'ятаєте, що таке природні явища? Давайте почнемо з того, як ми розуміємо цей термін (слайд3). Зміни, що відбуваються в природі, називаються явищами природи. *Асоціативний куц-явища: (слайд4;)*

- дощ, хмари, вітер, гроза,

- веселка, пожовтіння листя, листопад, відліт птахів.

Поява кожного явища зумовлена дією законів природи. Ніхто не може переписати чи скасувати їх. Які із побачених явищ природи ви вже могли сьогодні спостерігати? Розкажіть де саме ви бачили це явище.

Так молодці, але це лише маленька частинка того, що відбувається у природі. Зміни відбуваються постійно: день змінює ніч, зміна пори року, гніздування птахів навесні, навіть розтавання льоду або бурульки, землетрус, виверження вулканів, урагани, повені, посухи (Слайд 5)

<https://www.youtube.com/watch?v=dywBgjg4J6I> гра впізнай по звуку (слайд 6)

3. Спостереження за природними явищами

Помітили, яку особливість має сьогоднішня погода? Правильно, сонце сховалося за хмарки (або сонце виглядає з-за хмарок). Пригадайте як впливає сонце на стан природи та її явища на Землі в різні пори року? (Слайд 7)

Вчитель вказує на фотографію сонця:

Єдиним природним джерелом світла й тепла на Землі є Сонце. Без світла наша планета поринула б у суцільну темряву. А без тепла її оповив би крижаний холод. Під дією сонячної енергії в неживій природі планети Земля відбуваються різні сезонні

явища. Сонце впливає не тільки на живу але й на неживу природу і стан погоди, температуру повітря, хмарність, опади й вітер.

А як на вас впливає сонце? Чи можете ви довго знаходитися під прямими променями сонця? Чи відчувати ви різку зміну погодних умов? *Відповідь учнів.*

4. Фізкультхвилинка (Слайд8)

<https://www.youtube.com/watch?v=zNLTRt9pRw>

5. Ведення природничих щоденників (слайд9)

Діти, протягом усієї подорожі я прошу вас занотовувати свої відкриття стосовно явищ природи у блокнотах, які я вам роздала на початку подорожі. Ви можете малювати, писати або занотовувати все цікаве, що ви знайдете.

У кінці уроку ми разом поділимося цікавими знахідками та створимо невелику дискусію для обговорення цікавих фактів.

6 Подорож по явищам (Слайд10)

1. <https://www.youtube.com/watch?v=WG01LxaCp-s>

2. https://www.youtube.com/watch?v=jHA_z34eI5M

3. <https://www.youtube.com/watch?v=azSovtVEkxU>

4. <https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=%D1%86%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE&mid=B971371498EC0ADC6435B971371498EC0ADC6435&ajaxhist=0>

Ми з вами подивились декілька явищ природи, що вас занепокоїло? Так, звичайно, явища природи не завжди захоплюючі та красиві як схід сонця або листопад та снігопад, інколи явища набирають не аби яку силу і завдають людям та тваринам величезної шкоди і їх називають стихійні явища! Відкрийте підручники на сторінці 80, прочитай Марійка в голос (слайд11), Данило прочитай пам'ятку при стихійних лихах (слайд12), всі уважно слухаємо та запам'ятовуємо!

6.Вправа на розвиток критичного мислення «Кубик Блума»(слайди 13, 14,15,16.)

Діти, прошу вас об'єднатися у шість груп. (щоб скористатися Кубиком Блума.)

Після того як діти визначилися, кожній по черзі запропонувати обрати грань кубуку.

Кожна грань відображає певну дію, що далі провокує виникнення питань.

Питання до кожної грані кубуку:

1. Назвіть:

-Назвіть три явища природи, які ви можете спостерігати щодня.

-Перерахуйте два природні явища, які змінюються влітку та взимку?

2. Чому

-Поясніть, чому відбувається природне явище дощу.

-Як ви розумієте, чому листя на деревах змінює колір восени?

3. Поясніть:

-Придумайте три способи, які допомагають рослинам виживати в різні сезони.

-Як ви можете використати знання про природні явища для збереження навколишнього середовища?

4. Запропонуйте

-Розгляньте вплив природних явищ на людей. Якщо ви жили в зоні землетрусу, як це вплине на вашу поведінку та життя?

5. Поділіться:

-Створіть малюнок або колаж, який відображає різноманітні природні явища.

-Розробіть короткий розповідний твір про природне явище, яке вас вражає найбільше.

6. Подумайте:

-Як природні явища впливають на природу?

Кожна команда відповідає на поставлені питання

6. Рефлексія:

Давайте поговоримо про те, що ми разом змогли дізнатися Що привернуло вашу увагу? Які бувають явища

7. Домашнє завдання.(слайд 17)

Напишіть розповідь-казку про природне явище, яке ви сьогодні спостерігали. Опишіть його вплив на навколишнє середовище.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: «Які властивості має вода»

Мета:

- сформуванню в учнів уявлення про властивості води, її значення в природі та житті людини;
- сформуванню усвідомлення цінності водних ресурсів та необхідності їх ощадливого використання;
- виховувати любов до навколишнього середовища, відповідальне ставлення до нього, екологічну свідомість, ощадливе ставлення до розумного використання води для задоволення потреб людини, обов'язок дбайливого ставлення до водних ресурсів.

Тип уроку: урок-експериментування.

Форма проведення уроку: дистанційна

Устаткування: презентація https://drive.google.com/file/d/1Yti5DgdH5sVm-c1MmI_5o9mHLPFwntL/view?usp=drive_link

кубики льоду, ємність з водою, тематичні зображення, відеоматеріал, підручник за підручником «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу.

Хід уроку

Слайд 1,2: Привітання з учнями.

Доброго ранку всім! Сьогодні ми дослідимо захоплюючий світ води та її важливість у природі та нашому житті.

Вода – це важливий ресурс, який відіграє значну роль у нашому світі, і сьогодні ми дізнаємося про нього більше. Пропоную почати наш урок із запитання (*проблемні запитання*), (*Повторення*):

1. Дощ це прісна вода ?
2. Чи правда, що морська вода має смак?
3. Чи правда, що вода єдина рідина у світі, що здатна перебувати у трьох станах?
4. Яка вода на смак у річці?
5. Де ховається вода ?

Діти намагаються відповісти

Актуалізація знань: А зараз ми з вами будемо перевіряти правильність ваших відповідей.

Слайд 3: Де саме зустрічається вода у природі? Вода зустрічається у річках.

Слайд 4: Де зустрічається вода у природі? Вода зустрічається у озерах.

Слайд 5: Де зустрічається вода? Вода зустрічається у океанах.

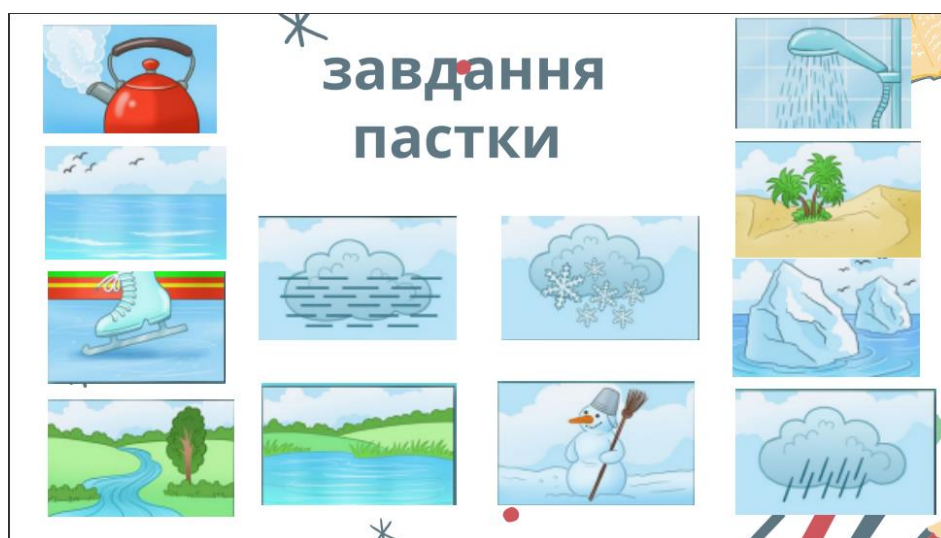
Слайд 6 : Де ще у природі зустрічається вода? У вигляді дощу.

Ви побачили багато прикладів місць де можна зустріти воду у природі. Окрім цього, вода зустрічається також у вигляді водоспадів, опадах (окремі дощу), струмках, болотах, у ґрунті (підземні ріки), у вигляді водяної пари, у вигляді снігу та льоду вода є складовою рослин та тварин.

Слайд 7:Завдання «пастка». Показ різних ілюстрацій: море, річка, озеро, злива, ковзанка, сніговик, дощик, падаючий сніг, чайник киплячий , пустеля, айсберги, туман.

Які ілюстрації не відповідають дійсності?

Пустеля – тому що там немає води (очевидний вибір).

Деякі діти не зрозуміли всі ілюстрації пояснення того, що на інших ілюстраціях є вода.

Вода - це не тільки рідина, але і газ (водяна пара-невидима, але постійно присутня в повітрі) і твердий (лід). Вода – єдина природна речовина на нашій планеті, що може одночасно перебувати у трьох станах: твердому, рідкому й газоподібному (у вигляді пари).

Для чого ми використовуємо воду?

Фізкультхвилинка.(без слайду) Імітація рухів та вимова: пиття води, миття посуду, приготування їжі, прибирання, полив рослин, ігри (наприклад, плавання). Повторюємо декілька разів.

Додаємо: Лампочка, що світиться (електрика від гідроелектростанції).

Висновок: вода необхідна для життя людей, тварин і рослин

Слайд 8: Факти Вода – найпоширеніша речовина на Землі. Вода у природі перебуває у трьох станах

Слайд 9: Рух води у природі. Робота з підручником, пояснення 91с.

Рух води у природі є постійним процесом - важливим для забезпечення життя на Землі. Цей рух включає в себе кілька ключових аспектів:

1 Сонце нагріває воду в океанах, річках, озерах і поверхневому ґрунті, перетворюючи її у водяну пару. Це випаровування .

2. Водяна пара утворює хмари в атмосфері при охолодженні, утворюючи краплі води. Конденсація.

3. Краплі води в хмарах збираються і падають на землю у вигляді опадів, таких як дощ, сніг чи град.

4. Оподи стікають по поверхні землі або проникають в ґрунт, утворюючи річки, озера та підземні води.

5. Вода, яка стікає в річки, врешті-решт витікає в океани, завершуючи круговий рух води.

Цей неперервний рух води, відомий як водний цикл, є важливим для підтримки природних екосистем, забезпечення питної води та регулювання клімату.

Слайд 10: Природне випаровування.

Слайд 11: Властивості води Експериментування. Вода має деякі унікальні властивості. Це рідина, це означає, що вона може текти, як річка, або наповнювати склянку. Вона прозора, тобто ми можемо бачити крізь неї. Вона безбарвна і не має смаку.

Також, вода може приймати форму судини у якій вона знаходиться. Під час нагрівання вода розширюється, а при охолодженні навпаки стискається. Під час замерзання, тобто перетворення на лід вода розширюється.

<https://www.youtube.com/watch?v=DEKbyDfyy8>

Пропоную переглянути відеоматеріал зі зміною стану води.

1. У скількох станах перебувала вода протягом всього відео? (назвіть їх)

2. Які властивості води ви побачили на цьому відео?

Наведіть приклади, коли ми використовуємо або стикаємося з цими властивостями води у повсякденному житті?

Слайд 12: Практичний експеримент №1.

Попросити учнів за можливості взяти склянку з водою (якщо вона є поруч з ними).

ДОСЛІД 1
ПІДТВЕРДИТИ
ТОЙ ФАКТ, ЩО
ВОДА ПРОЗОРА,
ТА БЕЗ СМАКУ.

Хто сумнівається у тому, що вода не має смаку, виконає наступне: додай у воду сіль. Ну як на смак?

Хто має сумнів, у тому що вода прозора - не має кольору, виконає наступне: додасть гуаш. Видно щось?

На слайді ви можете побачити склянки з водою, також у вас в руках склянка з водою, поспостерігайте за нею. Що ви помічаєте у воді? Чи вона прозора, чи можете ви бачити крізь неї? Додай у склянку гуаш,

Спробуй воду на смак. Ми не відчуваємо смак. Хто сумнівається у тому, що вода не має смаку, виконає наступне: додай у воду сіль. Ну як на смак тепер?

Слайд 13: Дослід № 2

Так, вода в чистому вигляді зазвичай не має запаху, але може поглинати аромати і смаки з навколишнього середовища, з якими вона контактує. Вода сама по собі не має постійної форми і приймає форму посудини, в якій вона знаходиться. Це пов'язано з властивістю рідин адаптуватися до форми їхнього контейнера.

Слайд 14: Вода тече. Дослід №3.

Рух води або її течія є однією з основних властивостей цієї речовини. Вода може тече в різних середовищах, таких як річки, потоки, озера, а також вздовж поверхні ґрунту та водних шляхів. Цей рух може бути викликаний різними факторами, такими як сила тяжіння, вітер, рельєф місцевості та інші впливи. Рух води є важливим процесом у водному циклі та має значний вплив на природні та геологічні утворення.

Слайд 15: Практичний експеримент (досліди з льодом)

Підготували на початку уроку склянку з кубиками льоду. Я підготувала для вас невелике завдання. Зверніть увагу на склянку води про яку я вам говорила нещодавно. Що сталося з льодом? Що ми бачимо замість? Які властивості води ви змогли побачити з цього експерименту? (зміна стану води з твердого в

рідкий).

Як ви можете побачити – вода може легко переходити з одного стану в інший. За температури 0 градусів рідка вода перетворюється на лід. За цієї ж температури й лід переходить із твердого стану в рідкий, тобто тане.

Хто може пояснити чому лід не тоне у воді, а плаває на її поверхні? (лід легший, ніж вода)

Слайд 16: Вода має властивості розширюватися . Коли вода охолоджується, вона стає твердою (лід), але на відміну від багатьох інших речовин, вода розширюється при замерзанні.

Слайд 17: Рефлексія: Закріплення інформації. (Мнемотаблиця)

1. Чому вода необхідна для життя на Землі? Що б сталося, якби води не було зовсім?
2. Чи можете ви пригадати ситуації, коли вода може бути, але користуватися нею небезпечно? Наведіть приклади таких ситуацій.
3. Як довго людина може прожити без води, і чому важливо підтримувати водний баланс?
4. Чи можете ви назвати деякі види повсякденної діяльності, де ми використовуємо воду, окрім пиття?
5. Як ми можемо допомогти зберегти та розумно використовувати воду в повсякденному житті?

Слайд 18: Закінчення уроку.

Роль води в природі

Вода відіграє ключову роль у існуванні життя на Землі. Для того, щоб це підтвердити пропоную вам по черзі продовжити фразу «Вода потрібна для...».

Давайте спробуємо відповісти разом на декілька запитань, щоб з'ясувати роль води у природі:

1. Яке значення має вода, враховуючи що існує так багато місць на планеті де її можна зустріти?
 2. Чи можуть тварини, рослини та люди прожити без води?
- Вода – це напій природи. Вона допомагає рослинам, деревам і квітам рости. Тваринам, наприклад, риbam і птахам, теж потрібна вода, щоб жити. Вода утворює дощ і сніг, які дають нам воду, необхідну для виживання.

Отже, сьогодні ми дізналися про властивості води і навіть спостерігали, як лід тоне у воді, дізналися та закріпили розуміння ролі води у природі та житті людини. Вода – це захоплююча і невід'ємна частина нашого світу, чи не так? Пам'ятайте, що потрібно використовувати воду з розумом і не витратити цей дорогоцінний ресурс даремно.

Вашим домашнім завданням на наступний урок буде:

1. Поміркуйте та поясніть, чому кажуть: «Вода – великий санітар».
2. Складіть хмарку думок «Вода».

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Повітря та його властивості

Мета:

- поглибити знання учнів про поняття повітря, його значення для природи та людей, його цікаві властивості;
- сформулювати уявлення про проведення дослідів, їх необхідність та корисність у пізнаванні нового матеріалу;
- навчити спостерігати та аналізувати процеси, що відбуваються у навколишньому середовищі

Тип уроку: урок-«Дива поряд»

Форма проведення уроку: дистанційна.

Обладнання: презентація

https://drive.google.com/file/d/1vMAYY8v78KjYbfnY1pc9_rKT-cBLtoCb/view?usp=drive_link

пакет прозорий, повітряні кульки, склянки з водою, соломинка, порожня склянка, ґрунт, гумки, м'яч. Підручник «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Гарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу

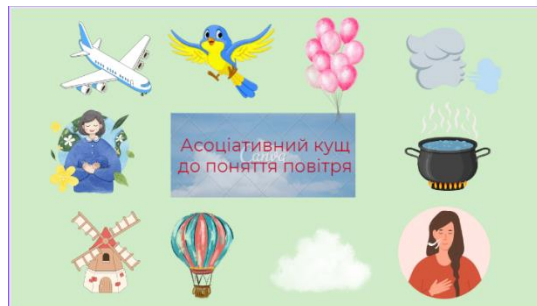
Хід уроку

Слайд 1: Привітання із учнями!

Слайд 2 : Віршовані загадки.

Слайд 3: тема уроку Повітря.

Слайд 4: Асоціативний куш до уроку.

Слайд 5: Факти про повітря.

Слайд 6: Що таке атмосфера?

Слайд 7: Складові повітря. Повітря - це суміш різних газів, у тому числі кисню, який потрібен нам для дихання. Кисень найважливіша складова, необхідна для усього живого на землі, але у чистому вигляді він небезпечний вдиhaємо ми кисень розбавлений азотом, а видихаємо вуглекислий газ.

Слайд 8: Хмара. Хмари - це маса видимих кристалів льоду або крапель води, які утворюються в атмосфері і тримаються в повітрі. Вони можуть приймати різні форми та вигляди, включаючи пухкий, плоский, волокнистий чи вертлявий вигляд. Утворення хмар пов'язане з конденсацією водяної пари в повітрі на твердих частинках, таких як пил, або на мікроскопічних частинках льоду. Хмари важливі для атмосферних явищ, таких як опади, та вони грають ключову роль у кліматичних процесах на Землі.

Слайд 9: Проблемне запитання: Чому не бачимо повітря? Де воно ховається? Повітря оточує нас, навіть якщо ми його не бачимо.

Сьогодні ми дослідимо дивовижний світ повітря і дізнаємося про його властивості за допомогою цікавих експериментів!

Слайд 10: Пропоную почати дивовижне дослідження властивостей повітря з дивного факту: Повітря складається з крихітних частинок, які називаються молекулами. Молекули настільки малі, що їх навіть не можна побачити неозброєним оком!

Слайд 10: Де ховається повітря

Слайд 11 Дослід 1 Невидиме всюди. Повітря є скрізь, навіть коли ми його не бачимо.

Слайд 12: Дослід Повітря легше води. Ця властивість використовується в різних контекстах. Одним із прикладів є плавання. Завдяки легкості повітря в порівнянні з водою, підтримання плаваючих об'єктів (наприклад, плотів, плавучих засобів) стає можливим.

Слайд 13: Повітря є у воді. Так, у воді міститься повітря у вигляді розчинених газів, головним чином кисню та азоту. Це явище відоме як розчинення газів у воді. Відбувається це коли вода контактує з атмосферним повітрям, вона може поглинати гази з нього.

Слайд 14: Кількість розчиненого кисню в воді має важливе значення для життя водних організмів, так як кисень необхідний для дихання багатьох видів риб та інших водяних істот.

Слайд 15: Спіймай повітря. Дослід 3.

Слайд 16: Чарівна соломинка: та жуйка Дослід 4 Під час вдихання людина або тварина вдихає повітря, яке містить кисень. Коли повітря доходить до легень, кисень поглиблюється в кров через стінки тонких капілярів. Під час видихання відбувається вивільнення вуглекислого газу, що є продуктом окислення.

Слайд 17: Дослідження 5 Повітря заповнює всі порожнини.

Слайд 18: Висновки : повітря є скрізь.

Слайд 19: Поміркуй. Вітер – це рух повітря! Рух повітря виникає завдяки різниці температури повітря.

Слайд 20: Робота у групах Таблиця справи вітру

Давайте поміркуємо та створимо таблицю "СПРАВИ ВІТРУ" де відокремимо погані та добрі його впливи для людей та природи, для чого ми об'єднаємося у дві групи.

Добрі справи	Погані справи
Розповсюджує насіння рослин	Урагани(пошкоджує рослини та майно)
Забезпечує роботу млина, вітряка	Замість
Розважає ледяну	Пісцянці бурі
Освіжає у спеку	Розповсюджує пожежі
Допомагає розсіяти вогощ	Торнадо, смерчі
Приносить опади	Суховії
Очищує від брудного повітря	
Розповсюджує аромат квітів	
Літальні апарати	
Рух корабля (у минулому)	

Слайд 21: Повітря не має кольору, смаку і запаху – це означає, що повітря не можна побачити, спробувати на смак або понюхати. Однак ми можемо відчутти повітря, якщо воно рухається, наприклад, коли відчуваємо подих вітру на своєму обличчі.

Слайд 22: *Календар спостереження за повітрям.*

Слайд 23: *Температура повітря.* Ми з вами ведемо календарик спостережень, у ньому відмічаємо рух повітря, точніше його силу, стан неба та види опадів. А найголовніше за чим ми слідкуємо за допомогою термометру? За змінами температури повітря! Тобто повітря має властивість - нагріватися або охолоджуватися.

Слайд 24 : Повітря тепле підіймається угору Повітря можна розширювати, повітря може займати більше місця. Ось чому повітряні кулі піднімаються.

Слайд 25: *Завдання «поміркуй»* Запам'ятайте, повітря не нагрівається від сонячних променів, земля куля віддає тепло повітрю!

Слайд 26: *Дослідницьке домашнє завдання.*

Слайд 27: Коли гаряче повітря в повітряній кулі стає легшим за навколишнє повітря, куля починає підніматися вгору, так само, як і гаряче повітря піднімається вгору в приміщенні. Це відбувається через те, що легке гаряче повітря має тенденцію підніматися вгору, а холодне та важке повітря опускається вниз.

Слайд 28 *Повітря має вагу. Дослідження.* Повітря має вагу. Літр повітря важить приблизно 1,29 грама. Це означає, що повітря в кімнаті важить кілька кілограмів.

Слайд 29. *Проведення експерименту «Магія повітряного тиску»*

<https://www.youtube.com/watch?v=Wts1G5TN-RA>

Продемонструє поняття атмосферного тиску у веселій та цікавій формі, схожій на гру

Атмосферний тиск – це сила, яку повітря чинить на все навколо, і вона може створювати дивовижні ефекти. Це одна з неймовірних властивостей повітря.

Слайд 30: *Пружність повітря.* Пружність - властивість тіл відновлювати свою форму та об'єм після припинення дії зовнішніх сил

Слайд 31: *Домашнє дослідження Повітря поганий провідник тепла.*

Слайд 32: *Рефлексія Створення інтелект карти «властивості повітря»*

Повітря – це суміш різних газів, і воно необхідне для життя на Землі. Ми не можемо жити без нього!

Пам'ятайте, що повітря – це невидиме диво, яке нас оточує, і є багато дивовижних речей, які воно може робити. Продовжуйте досліджувати і дізнаватися про чудеса світу, починаючи з повітря, яким ми дихаємо!

Слайд 33 *Завдання пастка На повторення.*

Домашнє завдання Проведіть експерименти, занотуйте і поясніть.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Що таке гірські породи.

Мета:

- сформувати в учнів уявлення про гірські породи, навчити розрізняти їх та розуміти їх характеристики;
- розвивати в учнів увагу, допитливість, вміння працювати в команді, виражати власні думки та поважати думку інших.

Тип уроку: урок вікторина

Форма проведення уроку: Дистанційна.

Обладнання: мультимедійний контент

https://drive.google.com/file/d/1PqeeCGtj5mIxWTQ2qVbdJH5VNR9CB1CZ/view?usp=drive_link

, запитання для вікторини, секундомір або таймер, форма заповнення для оцінювання учнів, підручник «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу

Хід уроку

Слайд 1: Привітання з учнями.

Слайд 2: Налаштування до теми уроку. Верхня тверда оболонка складається з різноманітного каміння, який становить великий інтерес для людства

Послухайте уривок розповіді Костянтина Паустовського: «Ми живимо у велетенському, погано розгаданому світі і топчемо каміння, не підозрюючи, що знайомство з ним збагатило б наш досвід у всіх сферах життя...»

Що автор мав на увазі? Як ти гадаєш нам потрібно вивчати каміння?

Відгадай загадку

Чорне, блискуче, всіх людей гріє. (*вугілля*)

Як розіллєш - вонюче, запалиш - горюче. (*газ*)

Діти сьогодні ми дізнаємось про гірські породи, а також проведемо захоплюючу вікторину та інтерактивну вправу, щоб перевірити ваші знання.

Слайд 3: Цікавий факт Пісок — це дрібнозерниста гірська порода, яка

складається переважно з часток кварцу та інших мінералів. Він утворюється в результаті розмелювання гірських порід.

Пісок використовується у багатьох галузях, зокрема в будівництві (для виготовлення бетону, цегли, скла), для дитячих ігор та у інших сферах

Слайд 4: Гірські породи.

Діти, нумо дізнаємось з чого складається тверда оборонка Землі.

Гірські породи – це природні тіла, які вкривають поверхню Землі й залягають у її глибинах. Вони складаються з мінералів.

Назвіть гірські породи, які ви бачите на екрані (пісок, глина, граніт, мармур, піщаники, вапняки сланець)

(Пісок та глина граніт та мармур)

Слайд 5: Мінерали

Мінерали – однорідні природні тіла, що складаються з однієї речовини. Це алмаз, графіт, золото, срібло, кам'яна сіль, кварц тощо. Нафта перебуває у рідкому, а природній газ – у газоподібному станах. Вони також мінерали.

(Алмаз, графіт та золото)

Слайд 6: Типи гірських порід.

Слайд 7: Розрізняй Гірські породи - це складні утворення, що складаються з мінералів, органічних решток і/або інших гірських матеріалів. Вони утворюються через геологічні процеси, такі як згинання, зсуви, ерозія, вивітрювання та інші природні явища

Мінерали - це чисті хімічні речовини або складні хімічні сполуки, які мають певну хімічну структуру та кристалічну будову. Вони утворюються внаслідок геологічних процесів, таких як кристалізація розплавленого матеріалу, відкладення з розчинів у воді та інші процеси.

Слайд 8: Хвилинка цікавих фактів про гірські породи.

- Вік гірських порід може бути таким же давнім, як і наша планета Земля.
- Каміння може бути крихтливими, як піщинка, або масивними, як гора!

Деякі каміння кругле та гладке, а інші мають гострі краї.

- Чи знаєте ви, що гірські породи можуть розповідати історії про історію Землі? Дивлячись на шари та візерунки в гірських породах, вчені можуть дізнатися про давніх динозаврів, океани і навіть вулкани з давніх-давен.

Рухлива вправа: https://www.youtube.com/watch?v=DUM2O6Jj4_4

Слайд 9 дослід https://www.youtube.com/watch?v=aqE1sq_B0u0

А зараз з вами проведемо один нескладний дослід з сіллю та з піском. Зроблено висновок, що пісок у воді не розчиняється

Слайд 10: Робота з підручником. Спільне створення таблиці

Таблиця И.1

Поняттєва таблиця на тему: «Гірські породи» (3 клас)

Гірська порода	Де знаходиться?	Як використовується?	Якої форми?	Як видобувається?	Чи розчиняється у воді?
Кам'яна сіль	У спеціальних родовищах, представлених ропою озерах на глибині 150-300 м.	У побуті для приготування їжі, а також для виготовлення скла, мила, паперу тощо.	Округлої форми, округлокутастої форми або кутастої форми.	За допомогою свердловини.	Так
Природний газ	В землі на глибині від 1000 м до 3000-4000 м.	У побуті для приготування їжі на газовій плиті, для заправки машин, для опалення житлових будинків.	Газоподібний стан	За допомогою свердловин	Ні
Пісок	В землі або на поверхні землі.	Для виготовлення скла, будівництва автомобільних доріг та залізниць.	Округлої форми, округлокутастої форми або кутастої форми.	Намивом у кар'єрах чи водоймах.	Ні

Слайд 11 Грунти:

Діти, хто з вас знає чим відрізняється ґрунт від гірської породи?

Ґрунт – це верхній пухкий шар землі, що складається з гірських порід, на якому ростуть рослини.

Отже відмінність від між ґрунтом і породою полягає у тому ,що в ґрунті склались необхідні умови для росту та розвитку рослин.

Як ви думаєте, яка основна властивість притаманна ґрунту та суттєво відрізняє його від гірської породи?

Родючість! Ґрунт здатен забезпечувати рослини розчиненими у воді мінеральними солями (поживними речовинами), теплом і повітрям.

Слайд 12: Вікторина «Кмітливі та розумні».

Діти, пропоную вам цікаву вікторину у вигляді серії запитань, що пов'язані з ґрунтами і гірськими породами.

Правила вікторини:

1. Я ставлю запитання до всіх. Свої думки ви можете завчасно написати в нотатках на телефоні або іншому пристрої, або на папері.

2. Заборонено викрикувати, перебивати однокласника під час відповіді, або

заважати відповідати іншим.

3. Ті із вас хто набере найбільшу кількість правильних відповідей – отримає приємний бонус у вигляді додаткових балів.

Слайд 13: Питання для вікторини:

1. Чому гірські породи важливі для людини?

2. Чим гірські породи відрізняються від мінералів і які їхні спільні характеристики?

3. Назвіть по 2 приклади ґрунтів і гірських порід?

4. Вірно чи невірно: деякі гірські породи можна використовувати для виготовлення барвистих і блискучих прикрас.

5. Уявіть, що ви вчений, який досліджує Землю. Що б ви краще вивчали - ґрунти чи гірські породи? Чому?

6. Як ми використовуємо каміння у повсякденному житті?

7. Назвіть типи гірських порід?

8. Як використовуються гірські породи в повсякденному житті?

9. Назвіть гірську породу, яку ви можете знайти на пляжі, і поясніть її характеристики.

10хв.

Молодці! Швидко впорались Ви відправите свої відповіді, я їх перевірю та оголошу переможців на наступному занятті.

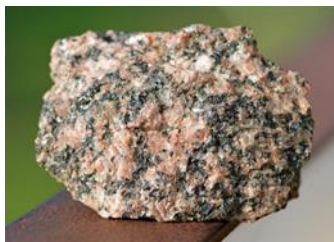
Слайд 8: Інтерактивна вправа

Пропоную вам провести зі мною невелику інтерактивну гру, в якій ви будете заробляти бали для своїх команд, відповідаючи на запитання.

Правила не відрізняються від вікторини, яку ми провели нещодавно. Тому будь уважними, поважайте однокласників та бажаю вам удачі!

Завчасно необхідно поділити дітей на дві команди «Ґрунт» та «Скеля».
Вже під час оголошення команд можна запропонувати їм помінятися місцями, якщо хтось має таке бажання.

1. Команда «Ґрунт», яка гірська порода є багатого на мінерали? (Граніт)

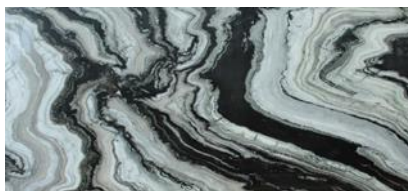

2. Команда «Скеля», яку гірську породу використовують у будівництві?

(глина)

3. Команда «Ґрунт», який тип гірської породи використовують для створення скульптур? (Мармур)

4. Команда «Скеля», який ґрунт чудово підходить для виготовлення гончарних виробів? (Глинистий ґрунт)5.

Команда «Ґрунт», який тип гірської породи можна відшліфувати і використовувати для прикрас? (Кварц).

6 Команда «Скеля», який тип гірської породи часто використовується в дорожньому будівництві? (Базальт).

Після закінчення інтерактивної вправи необхідно підрахувати кількість правильних відповідей та відмінити домашнє завдання, що здобула перемогу.

<https://vseosvita.ua/test/start/pom871> pom871

<https://vseosvita.ua/test/start/ezp022> ezp022

Слайд 8: Рефлексія Вправа мікрофон.

Всі ви молодці! Давайте поаплодуємо нашій команді-переможцю за їхню чудову командну роботу та знання.

Сьогодні ми так багато дізналися про гірські породи, і я дуже пишаюся тим, як добре ви всі впоралися з вікториною та інтерактивною вправою. Пам'ятайте, що розуміння мінералів і гірських порід важливе для зрозуміння, які корисні мінерали та ресурси можна видобувати з різних гірських порід.

Вправа мікрофон. Перш ніж ми закінчимо, я б хотіла почути від кожного з вас про те, що вам найбільше сподобалося на сьогоднішньому уроці, і про те, що ви дізналися цікавого. Хто перший хоче поділитися?

Слайд 9: Домашнє завдання:

1. Підготуйте текст розповідь про «домашні» гірські породи. Для цього варто пригадати, які гірські породи зустрічалися останнім часом, або які породи ви бачили біля вашого будинку.

КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Значення грибів для природи

Мета:

- сформувати у учнів поняття про гриби;
- поглибити значення учнів про гриби, їх будову та види;
- розвинути у учнів вміння аналізувати, робити висновки, досліджувати;
- сформувати розуміння необхідності бережного ставлення до природи.

Тип уроку: урок-подорож.

Форма проведення: дистанційна.

Матеріали: підручник «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу, презентація https://drive.google.com/file/d/13K74ZM5RkrURLUMcOX8bX4sDdm8gnZHg/view?usp=drive_link

Хід уроку

Слайд 1: Привітання із учнями

Там, де сосни і дуби, заховалися гриби.

Притулились до травички помаранчеві лисички,

Жовто-бурі маслюки, хазяї боровики.

Вмились дощиком свіженьким підберезники й опеньки,

Зеленушки, печериці, сиріожки круглолиці...

Слайд 2 Календар спостережень

Вітаю вас, юні дослідники! Сьогодні ми вирушаємо у віртуальну подорож, щоб відкрити для себе дива грибів та їхню важливу роль у великій симфонії природи!

Слайд 3 Знайомство з поняттям грибів

Переглянемо з вами «чарівне відео».

<https://youtu.be/WowkZAt8JkY?si=mMTdAXEgvyLNBUl>

Дивимось та слухаєм:

Гриби - це органічні істоти, які живляться існуючими поживними речовинами так саме, як і тварини; вони демонструють прикріплений спосіб життя, а їх зростання нагадує розвиток рослин. Однак, на відміну від рослин, вони не потребують світла.

Поняття «гриби» найчастіше стосується шапинкових грибів, що мають шапинку й ніжку – плодове тіло, зв'язане з грибноцею. З нижнього боку шапинки розміщуються пластинки або трубочки. Тому всі шапинкові гриби поділяються на пластинчасті (лисички) й трубчасті (боровики).

Слайд 4: Будова гриба. Робота з підручником. С. 141.

Гриби складаються із шапинки й ніжки – плодове тіло . а під землею мов павутиння , густе та довге , розростається у різні сторони білі ниточки – грибниця . у такий спосіб вони поглинають поживні речовини

Слайд 5: Словничок за підручником

Слайд 6: Цікаві факти: У тілі грибів є речовини, яких не мають рослини тому їх не могли віднести до рослин, але і для того щоб вважати гриби тваринами ознак недостатньо .Ось чому вчені виділили гриби в окрему групу!

Цвіль та дріжджі це теж гриби!

Пригадайте, чи доводилося вам вже збирати гриби. Які назви грибів ви знаєте?

Слайд 7: Віртуальна подорож до грибного Королівства:

А тепер давайте зануримося у віртуальну експедицію до пишного зеленого лісу та його жителів. https://youtu.be/GgV_cpb1BX0?si=hZBKJx2qL3pS1EYV

Під час нашого дослідження поміркуйте над тим, який внесок гриби роблять у лісову екосистему. Які ролі вони можуть відігравати?

Поки ви занурюєтесь у дивовижний лісовий світ де серед дерев і підліску ростуть грибочки, я розповім вам деякі цікаві факти про гриби:

1. Існує понад 1,5 мільйона різних видів грибів. Таке різноманіття робить гриби однією з найрізноманітніших груп організмів на Землі
2. Гриби відіграють важливу роль у лісовій екосистемі. Вони розкладають мертві рослини і тварин, що допомагає повернути поживні речовини назад у ґрунт. Гриби також є їжею для багатьох лісових тварин, таких як білки, олені та комахи.
3. Гриби використовуються в їжу та медицині протягом тисячоліть. Деякі гриби і сьогодні використовуються для виготовлення ліків, барвників та інших продуктів.
4. Гриби можуть спілкуватися один з одним за допомогою електричних сигналів, що дозволяє їм ділитися інформацією про джерела їжі, хижаків та інші небезпеки
5. Гриби можуть світитися в темряві. Деякі гриби виробляють речовину під назвою люциферин, яка змушує їх випромінювати світло. Вважається, що це допомагає грибам приваблювати комах, які допомагають поширювати їхні спори.

Яку ж роль виконують гриби для природи? У природі гриби слугують старанними охоронцями, відіграючи важливу роль у підтримці чистоти довкілля. Вони досягають цього, споживаючи рештки живих організмів, що розкладаються, і перетворюючи їх на багатий поживними речовинами гумус, який робить значний внесок у створення родючого ґрунту.

З кожним роком, особливо в осінній сезон, гриби беруть на себе важливе завдання розкладання опалого листя. Розкладання прокладає шлях для росту нових рослин навесні, одночасно збагачуючи ґрунт необхідними мінеральними солями. Цей дивовижний цикл розкладання, збагачення та оновлення слугує підвищенню родючості ґрунту та очищенню довкілля

Слайд 8: Руханка- https://www.youtube.com/watch?v=J_m9nebQ7ik

Слайд9: Асоціативний куцц ознаки живої природи

Дихають
Живляться
Ростуть
Розмножуються
Відмирають

А тепер давайте створимо асоціативний куцц, та згадаємо ознаки живої природи, відмітимо ті які притаманні й грибам.

Слайд10: Мозковий штурм «Значення грибів у природі та для людей?».

1. Гриби допомагають розкласти мертві речовини, щоб з них стали корисні речовини для рослин. ?
2. Гриби допомагають утворювати добрий ґрунт для рослин та інших організмів.
3. Гриби допомагають рослинам засвоювати воду та поживні речовини з ґрунту.
4. Багато грибів є смачною та корисною їжею
5. Деякі гриби можуть мати лікарські властивості і використовуються в медицині
6. Гриби можуть вказувати на стан навколишнього середовища, допомагаючи контролювати якість навколишнього середовища.

Слайд 11: Рефлексія:

Які гриби бувають ?

Будова гриба ?

До якої групи віднесли гриби ?

Чи роблять ліки з грибів?

Дріжджі це

Слайд 12: Отруйні гриби. Важливо бути дуже обережним при збиранні та споживанні грибів у природі, оскільки подекуди отруйні гриби можуть бути схожі на безпечні. Якщо виникли підозри на отруєння грибами, важливо відразу звернутися до медичної допомоги. (Мухомор, Біла поганка, та інші)

Слайд 13: Домашнє завдання:

1. За допомогою додаткової літератури знайди як можна більше видів отруйних грибів, запам'ятай їх!
2. Складіть казку «Подорож у країну грибів». За бажанням можете намалювати невеликий комікс на цю тему.

КОНСПЕКТ УРОКУ

інтегрованого уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Тема: «Свійські та дикі тварини»

Мета: формування початкових знань про диких і свійських тварин, їх схожість та відмінності; репрезентація різноманітності свійських тварин, їх значення для людини.

Завдання:

- розвивати вміння та навички у молодших школярів знаходити зв'язки у природі, між природою та людиною; порівнювати об'єкти природи, ділити їх у групи; співвідносити групи тварин та їх суттєві ознаки, розрізняти диких та свійських тварин; виділяти характерні риси свійських тварин;
- навчити школярів контролювати свою діяльність під час виконання завдання, приймати, зберігати цілі та слідувати їм у навчальній діяльності;
- розвивати вміння співпрацювати з однолітками під час роботи у групі та парі; розвивати вміння ухвалювати колективне рішення.

Стимульний матеріал та обладнання: мультимедійна презентація набір дидактичних карток «Дикі та домашні тварини»; індивідуальні картки із тваринами; ілюстративний матеріал; сигнальна картка «Світлофорчик». підручник «Я досліджую світ. Автори: Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (2020)» для 3 класу

Форма проведення уроку: очна

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина

II. Актуалізація опорних знань

2.1. Бліц-опитування «Закінчи речення»

Такі рослини, як агрус, смородина, малина, називають... (чагарниками).

Рослини, плоди яких людина вживає, називають... (плодовими).

Рослини, з яких одержують волокна, називають... (прядильними).

Рослини, які людина вирощує на полях, а в їжу вживає насіння (зерна), називають... (зерновими).

Яблуна, груша, слива – фруктово-ягідні... (дерева).

Помідор, огірок - ... (трав'янисті) рослини.

Рослини, які людина вирощує на клумбах, у квітниках називають... (декоративними).

Рослини, які вирощує людина, називають... (культурними).

Цибуля, часник, капуста, картопля – це... (овочеві) рослини.

Вчитель: Молодці, діти! Так багато знаєте про рослини.

2.2. Робота з анаграмою

Вчитель: Розшифруйте анаграму та скажіть: кому буде присвячено наш урок?

И Р В А Т И Н

Вчитель: Згадайте, на які групи діляться тварини?

Учні: Тварини: звірі, птахи, риби, комахи, земноводні.

Вчитель: Назвіть ознаки різних груп тварин та наведіть приклади.

Учні: (Учні ставлять питання своїм однокласникам по черзі та відповідають на питання вчителя й один одного).

III. Основна частина

3.1. Вивчення нового матеріалу

3.1.1. Проблемне питання

Вчитель: Подумайте, на які групи можна розділити всіх тварин.

(Наприкінці уроку діти повинні будуть сформулювати уявлення про те, на які групи можна розділити всіх тварин.)

Вчитель: Припустіть, про що ми говоритимемо на уроці. Прочитайте тему уроку на с. 72 підручника. Які навчальні завдання ми поставимо собі?

Перевірте свої припущення.

3.1.2. Робота із загадками

(Демонстрація презентації із загадками про домашніх тварин)

<https://www.youtube.com/watch?v=N5Suvjk0x3A>

Сама строката, їсть зелене, дає біле.

(Корова)

Хто не пряде, не тче, а людей одягає?

(Баран, вівця)

У кого роги довші за хвіст?

(У кози)

Хвіст гачком, ніс п'ятачком.

(Свиня)

Вчитель: Як можна назвати всіх цих тварин?

Учні: Домашні тварини.

Вчитель: Поясніть назву домашніх тварин. Яких свійських тварин розводять у нашому краї? Навіщо людина вирощує свійських тварин?

Учні: (дають свої відповіді, а вчитель їх фіксує).

Навіщо людина вирощує свійських тварин?

- Продукти харчування
- Вовна
- Транспортний засіб
- Охорона житла
- Декоративне значення
- Безпека

Вчитель: Як людина дбає про тварин?

3.1.3. Розповідь «Як з'явилися домашні тварини»

Вчитель: Давайте ми з вами перенесемося на кілька століть тому до наших предків. Давним-давно, коли ще не було міст, машин та книг, люди жили в печерах. Вони боялися величезних страшних хижаків. Стародавнім людям було голодно, дуже рідко знаходили вони собі їжу.

Одного разу одна розумна людина підгодовувала вовків, які ходили біля її житла.

Поступово вовки стали добрішими, а їхні дитинчата прив'язалися до людини, стали жити поряд з нею. Вони були не дикими, а домашніми. Так з'явилися собаки. Вони навчилися охороняти людину від ворогів, допомагати їй шукати та добувати їжу.

Ішов час. Число друзів людини серед тварин зростало. Тепер людина вже не може жити без своїх домашніх друзів та помічників.

Вчитель: А які ще є тварини?

Учні: *(дають свої відповіді).*

3.2. Загадки про диких тварин

(У міру відгадування з'являються картинки на екрані –вовк, ведмідь, бобри, білка, жаба, лисиця).

Хто взимку холодний

Ходить злий, голодний?

(Вовк)

Взимку спить,

Влітку вулики ворушить.

(Ведмідь)

Водяні майстри

Будують будинок без сокири,

Будинок з хмизу і тину.

І добротні греблі.

(Бобри)

І по соснах, і по ялинках

Швидко бігає вона,

Бачить, шишки де встигли,

І гриби бачить вона.

(Білка)

Скаче звірятко,

Чи не рот, а пастка.

Потраплять у пастку

І комар, і мушка.

(Жаба)

Хитра шахрайка,

Руда головка,

Хвіст пухнастий - краса!

Як звати її?

(Лиса)

Вчитель: Як назвемо цих тварин?

(Картка зі словом «дикі» з'являється над групою картинок)

Вчитель: Хто дбає про цих тварин? Чим життя диких тварин відрізняється від життя свійських тварин?

Учні: *(дають свої відповіді).*

3.3. Фізкультхвилинка

Фізкультвправи – у пошані,

Їх ми дуже любимо,

За хвилину відпочинем
 І знання черпати будемо.
 Руки вгору, руки вниз.
 Сядь, устань і повернись.
 Руки в боки й нахились
 Вправо, вліво і вклонись.
 Ноги трішки ти зігни
 Й навприсядки походи.
 Потім млин зроби руками.
 Хай цей день щасливим стане.

IV. Первинна перевірка розуміння учнями вивченого матеріалу

4.1. Групова робота

(Вчитель пропонує розглянути малюнки із підручника та визначити тварин, які там зображені)

Вчитель: Позначте зеленими фішками диких тварин, жовтими – домашніх.

(Після виконання роботи вчитель пропонує учням перевірити себе за допомогою «світлофорчиків» жовтого та зеленого кольору).

Вчитель: Що ви можете розповісти про цих тварин?

(Учні розповідають усе, що знають про цих тварин, вчитель доповнює їх відповіді, показує картинки, фотографії, слайди, відеофрагменти.)

4.2. Індивідуальна робота у робочому зошиті

V. Підбиття підсумків уроку

Вчитель: Сьогодні на уроці ми говорили про диких та свійських тварин.

- 1) Чим же свійські тварини відрізняються від диких?
- 2) На які дві групи можна ще розділити всіх тварин?
- 3) Чим домашні тварини відрізняються від диких?
- 4) Наведіть приклади диких та домашніх тварин.

Вчитель: Спостерігайте за тваринами частіше. Можливо, вони допоможуть вам наблизитися до розуміння живої мови природи, і ви вигукнете: «Світ прекрасний!»

5.1. Гра «Вірно – Невірно»

Розоряти гнізда птахів та житла тварин та торкатися до них!

Ловити та знищувати комах.

Вирубувати дерева.

Ловити та нести додому здорових пташенят птахів та дитинчат тварин.

Взимку роби годівниці для птахів та тварин!

VI. Рефлексія

Вчитель: Оцініть свої здобутки на уроці. Прикріпи свій листочок на дерево.

Зелений листочок – урок вдавня, почував себе добре, цікаві завдання, все зрозумів.

Жовтий - все було звичайно, завдання прості, не все зрозумів.

Червоний – нудний урок, нічого корисного та цікавого.

(Учні розфарбовують будиночки в колір, що відповідає настрою, у віконця ставлять оцінки, на які, на їх думку, вони заслуговують за урок).

Додаток М

Рис М.1. Годівничка для птахів (фото з уроку-прогулянка «Спостереження за сезонними змінами у природі. Як змінилась природа восени.»)

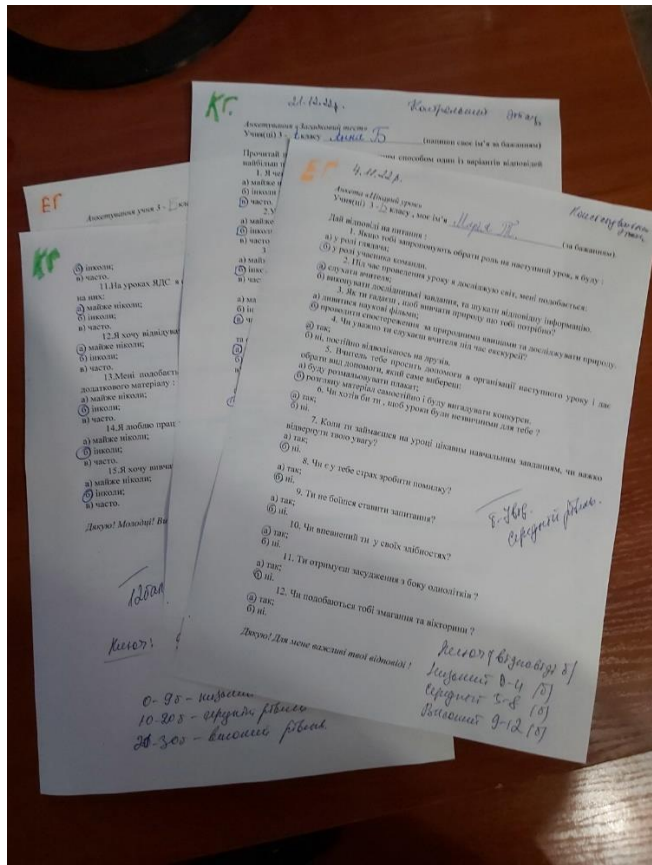

Рис М.2. Анкети учнів.